

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь—бакалавр

на тему:

**«ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ АТО ДО ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го
року навчання спеціальності
054 «Соціологія»
Кулавіна Євгенія Олександрівна

Керівник: Марценюк Т.О.
кандидатка соціологічних наук,
доцентка кафедри соціології

Рецензент: Костюченко Т.С.
старша викладачка кафедри соціології

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2020 р.

Київ—2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ДО ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1 Визначення основних понять громадської організації та політичної діяльності	8
1.2 Досвід залучення ветеранів до громадських організацій чи політичної діяльності в міжнародному контексті.....	15
1.3 Досвід залучення ветеранів до громадських організацій та політичної діяльності в Україні.....	23
РОЗДІЛ II. ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ДО ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ ТА ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	30
2.1 Методологія опитування громадської думки та ветеранів АТО.....	30
2.2 Ставлення суспільства до ветеранів залучених в громадсько-політичне життя України.....	32
2.3 Думки ветеранів АТО про громадський активізм та залучення до політичної діяльності в Україні	37
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ДОДАТОК А. Таблиці розподілів громадської думки населення України щодо ставлення до ветеранів АТО залучених до громадської та політичної діяльності	56
ДОДАТОК Б. Таблиці зв'язків між статтю та думками населення України щодо ставлення до ветеранів АТО.....	59
ДОДАТОК В. Схема основних характеристик залучення ветеранів АТО до громадських організацій та політичної діяльності.....	60
ДОДАТОК Г. Запитання опитування омнібус КМІС за травень 2019 р. «Думки та погляди населення України». Блок W. Ветерани АТО/ООС.....	61
ДОДАТОК Д. Гайд для проведення інтерв'ю з ветеранами та ветеранками АТО.....	63
ДОДАТОК Е. Приклад транскрипту інтерв'ю з ветеранами та ветеранками АТО.....	65

ВСТУП

На території України з 14 квітня 2014 року до 30 квітня 2018 року тривала Антитерористична операція (АТО), що включала у себе комплекс військових та спеціальних організаційно правових заходів українських силових структур. Після АТО на Сході України був введений новий стан, а саме Операцію об'єднаних сил (ООС), яка досі триває. Станом на 1 липня 2019 року в Україні налічується близько 370 тисяч учасників бойових дій за даними Міністерства України у справах ветеранів.

Воєнний конфлікт має вплив на всю територію держави: повсякденне життя людей змінюється. Особливо збройні конфлікти впливають на життя людей, які беруть участь у перебігу самого військового конфлікту. Велика кількість військових повертаються з фронту додому, частина з яких отримали фізичні чи психологічні травми, через що ускладняється задача для військових і їх сімей пристосуватися та адаптуватися до звичайного життя. Такий стан безпосередньо вимагає підтримки від владних структур та частини суспільства, яка не приймала участь у зоні бойових дій. Таким чином процес адаптації для ветеранів та їх близьких людей проходить швидше та менш болісно - завдяки підтримці.

На сьогоднішній день в Україні створено багато організацій, які здійснюють матеріальну і моральну підтримку, створюють комфортні умови для реабілітації, допомагають з працевлаштуванням і лобіюють права ветеранів та їх близьких. Самі ветерани, які вже реінтегрувалися у суспільство, або інші громадяни країни, які не байдужі до людей зі статусом ветерана створюють нові або долучаються до вже існуючих організацій та беруть активну участь в їх розбудові та ефективному функціонуванні.

Інші ветерани АТО після повернення та реінтеграції почали долучатися до політичної діяльності, щоб була можливість лобіювати інтереси ветеранів на політичному рівні. Першим скликанням в якому брали участь ветерани тривало з 2014 по 2019 рік. На момент 8 скликання, війна на Сході України тільки починалася. Тож можна припустити, що залучення ветеранів до політичних

рухів було зроблено за для набрання більшої кількості голосів від населення, що довіряє ветеранам. Наразі в Україні змінилась влада після виборів президента та у парламент у 2019 році. На останніх виборах політичні партії продовжили залучати ветеранів до рядів політиків. Думки населення щодо довіри ветеранам змінилися через висвітлення ветеранів в різному світлі у ЗМІ за час минулого скликання, тож можлива участь ветеранів у партіях є неоднозначною. Також в Україні не так давно було створено Міністерство у справах ветеранів в якому частина політичних діячів - ветеранами, що вказує на досить активне залучення ветеранів до політичного життя країни.

Певна частина ветеранів та ветеранок АТО є добровольцями, що може вказувати на активність й соціальну відповідальність їх, як громадян нашої країни. Частина з них була залучена до громадсько-політичного життя України до участі у військовому конфлікті, а частина вперше долучилася до активного громадського життя своєї країни під час Революції Гідності чи початку АТО.

Дане дослідження було спрямоване на встановлення тенденцій та виокремлення характеристик ветеранів, які залученні у громадські організації та політичну діяльність під час збройних конфліктів та революцій у державі. Таке дослідження є актуальним, тому що за допомогою нього можливе прогнозування зміни активності громадян під час кризових подій, які є досить поширеним явищем через концентрацію військових конфліктів та державних переворотів по всьому світу. Так само через зміну влади та створення Міністерства у справах ветеранів в Україні є доцільним визначення ставлення до ветеранів, що беруть участь в громадсько-політичному житті. З останніх прикладів можна відзначити війну у Сирії, військові дії у Ірані та політичну кризу в Болівії і Венесуелі. Також результати даного дослідження можуть бути використані у подальших наукових роботах для опрацювання збройних конфліктів чи громадсько-політичного життя.

Таким чином **об'єктом** дослідження виступили ветерани АТО, які на момент дослідження були залучені до громадських організацій і політичної діяльності. Відповідно **предмет** дослідження характеристики їх залучення до

громадських організацій та політичних діяльності. **Метою** є з'ясувати характеристики залучення ветеранів АТО до громадських організацій та політичної діяльності в Україні.

Завдання дослідження:

- 1) Концептуалізувати поняття ветеран АТО, громадська організація та політичний рух;
- 2) Виявити ознаки залучення ветеранів до громадських організацій та політичної діяльності в Україні та світі;
- 3) Визначити ставлення населення до ветеранів АТО, що є залученні до громадського та політичних рухів в Україні;
- 4) Охарактеризувати ознаки залучення ветеранів АТО до громадських організацій та політичної діяльності в Україні;

Теоретична база роботи складається з трьох частин, що допомогло встановити основні терміни та ознаки участі ветеранів у громадських організаціях чи політичній діяльності держави. Перша частина стосується розробки понятійного апарату роботи, а саме у ній концептуалізовано такі поняття: ветеран АТО, громадська організація та політична діяльність. Друга частина створена для розкриття міжнародного досвіду у питаннях залучення ветеранів до громадського та політичного життя. Було розглянуто контекст: США, Хорватії, Великої Британії та Канади. Остання частина виокремлює ознаки залучення ветеранів до громадських організацій та політики в Україні.

У емпіричній частині роботи було використано комбінований метод дослідження: якісні та кількісні соціологічні методи. У ході дослідження були розглянуті:

- 1) Дані кількісного опитування громадської думки: омнібус «Думки та погляди населення України» за травень 2019 року. За допомогою якого було визначене ставлення населення до ветеранів залучених до громадсько-політичного життя в Україні.
- 2) 9 глибинних інтерв'ю, а саме напівструктурованих фокусованих інтерв'ю, що буде складатися з тематичних блоків питань для ветеранів. Вибірку

було побудовано за допомогою методу «снігового кому» вже попередньо опитаних респондентів запитували, чи не знають вони людей, що підходять за тими чи іншими ознаками для включення у вибірку. Так як група ветеранів замкнута, застосування даного підходу побудови вибірки було ефективним для дослідження.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ДО ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Цей розділ присвячений концептуалізації основних понять: ветеран, громадські організації, політична діяльність.

Також розділ у себе включає аналіз вже існуючої науково-теоретичної бази щодо участі ветеранів у громадських організаціях та політичному житті держав. А саме були розглянуті приклади реінтеграції ветеранів та ветеранок до цивільного життя, участь їх у політичних та громадських ініціативах, й порушенні та вирішенні державних питань після збройних конфліктів, як у контексті України так й інших країн: США, Хорватія.

1. 1 Визначення основних понять громадської організації та політичної діяльності.

Для ефективного вивчення характеристик залучення ветеранів до громадських організацій та політичних рухів, першим завданням було концептуалізації основних понять дослідження. У 2010 році був увалений закон «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України», що створений для стимулювання держави на шляху до становлення українського громадянського суспільства. Громадянське суспільство у сучасному розумінні - це суспільство, в основі якого знаходиться сукупність незалежних і недержавних об'єднань та організацій. Мета цих організацій задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів громадян (Рябчук, 2006). До основних критеріїв, які характеризують громадянське суспільство можна віднести: розвиненість мережі різноманітних відносин між окремими громадянами та соціальними групами; наявність суспільних інститутів (інститутів громадянського суспільства), що задовільняють інтереси та прагнення суспільства; установлена система цінностей (Якименко, 2004).

На момент дослідження громадянське суспільство в Україні можна

охарактеризувати такими ознаками, як високий рівень активності населення та розвиненість громадських інституцій. Саме громадянське суспільство зіграло велику роль у Євромайдані та Революції Гідності, які були організовані ним безпосередньо. Так само варто відзначити істотну активізацію громадян України після нападу Росії на суверенітет та державну цілісність нашої країни. Саме через плідну працю та наполегливість громадськості: добровольців, волонтерів, благодійників та донорів - Україна досі не покидає свої позиції на шляху до завершення війни та відновлення державності.

Громадськість є передовою частиною суспільства за визначенням академічного тлумачного словника (Білодід, 1970 - 1980). Цим поняттям може бути позначена та частина суспільства, яка бере активну участь у розбудові держави та займає перші позиції у цих випадках. Інше визначення «громадськості» - це соціально активна частина суспільства, яка на добровольчих засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни. (Шемшученко, 1998 - 2004а). Як можна побачити, друге визначення цього поняття розширює тлумачення вказане у словнику.

Однією з ознак громадянського суспільства є його інститути. До інститутів громадянського суспільства можуть входити:

- громадські організації;
- релігійні організації;
- благодійні організації;
- професійні організації або профспілки;
- творчі спілки;
- асоціації;
- не державні засоби інформації;
- академія;
- приватний бізнес;
- та інші.

Цей список інститутів громадянського суспільства може варіюватися та не є стабільним. Для суспільства, що розвиваються, майже будь-які організації

неурядові, професійні асоціації, ініціативні організації, які заохочують до соціально активного життя на рівні району і міста, часом з внеском місцевої церкви і її громади - є інститутами громадянського суспільства. Організація може вважатися інститутом громадянського суспільства, якщо її дії позитивно впливають та мобілізують населення, підтримують, у тому числі, тих, хто страждає від дискримінації (Біла книга, 2001).

Однією з головних інститутів громадського суспільства, що частіше за все йде попереду інших це «громадські організації». **Громадська організація** - це об'єднання громадян для захисту та задоволення своїх законних прав: економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. В Україні громадські організації розділяються за напрямом й характером діяльності:

1) Організації що створені за для задоволення своїх особистих потреб. До них здебільшого відноситися організації пов'язані з хобі громадян, що їх створюють та ними керують;

2) Організації що створені за для задоволення професійних чи суспільних потреб та інтересів. Саме до таких організацій муть відноситися профспілки, наукові, культурні, технічні, творчі, жіночі, ветеранські та інші (Шемшученко, 1998 - 2004b).

В українському законодавстві, так само існує поняття «громадського об'єднання» що дорівнює громадській організації. За законом України про громадські об'єднання термін «громадське об'єднання» пояснюється, як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. У першому розділі вказано, що «громадське об'єднання» діляться за організаційно-правовою формою як **громадська організація** або громадська спілка. **«Громадська організація** - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи» (Закон України, 1993).

Відповідно до попередньо описаної інформації громадськими організаціями у дослідженні позначаються організації, що будуть поєднувати такі критерії:

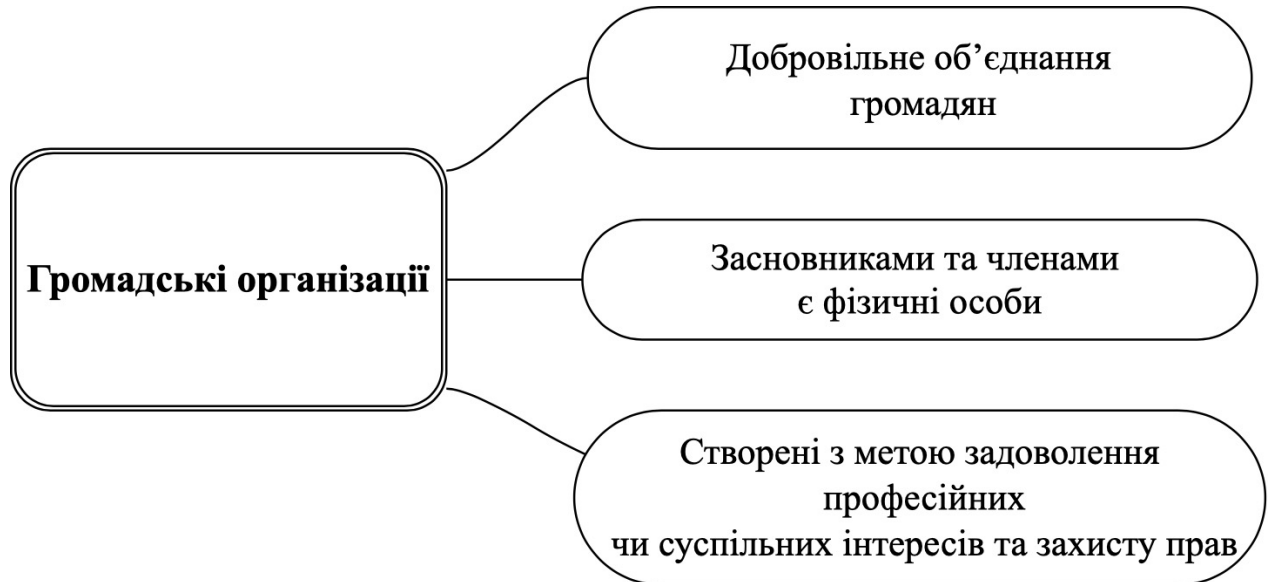

Рис. 1.1 Концептуалізація поняття «громадська організація»

Поняття «громадськості» чи «громадянського суспільства» існує паралельним до поняття держави. Держава є апаратом політичної влади у суспільстві, створена для забезпечення життєдіяльності суспільства й має зарегламентованість. На перший погляд це два протилежні поняття, які відповідають за різні сторони життя суспільства. Проте у демократичному суспільстві держава та громадянське суспільство взаємопов'язані й доповнюють один одного. Таким чином громадське суспільство - створює та підтримує суспільство, а держава - регулює.

Другою складовою дослідження - є **політика**, а саме політична діяльність. Так само потрібне розуміння яким чином та за допомогою чого можна долучитися до політичної діяльності в Україні. «Політика» з грецької мови відповідає «державі» або «державній діяльності». Так само поняття «політика» може відповідати цілям та характеру діяльності держави або політичної партії (Словник іншомовних слів, 2020). Політичне життя це

сукупність усіх політичних явищ, що функціонують у суспільстві. Політичне життя може включати у себе:

- соціальних суб'єктів їх відносини та діяльність;
- політичні інститути;
- політичні норми;
- політичну свідомість та культуру;
- політичну владу.

Загалом у цьому дослідженні політичний аспект буде відповідати комбінації таких понять як: політична діяльність та політична участь.

«Політична діяльність — індивідуальна чи колективна, спонтанна чи організована діяльність соціальних суб'єктів, яка прямо чи опосередковано впливає з інтересів великих суспільних груп і цінностей, що їх вони поділяють» (Горбатенко & Бабкіна, 2003).

«Політична участь — залучення людей до процесу політико-владних, відносин, здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси, потреби, уподобання, думки, погляди та настрої; вплив на органи влади з метою реалізації соціальних інтересів» (Горбатенко & Бабкіна, 2003).

Отже, **політична діяльність** у дослідженні стосується колективної чи індивідуальної участі у процесі політико-владних відносин для реалізації соціальних інтересів великої соціальної групи (ветеранів та їх сімей) і їх цінностей. Що буде включати: вироблення й реалізація внутрішньої та зовнішньої політики держави; різні форми участі в політичному житті партій, рухів, ухвалення політичних рішень, участь у виборах, впроваджені реформ; страйки; демонстрації; дипломатичні, міжурядові переговори, офіційні візити.

Підсумок концептуалізації терміну «політична діяльність» зображено на Рисунку 1.2. :

Рис. 1.2 Концептуалізація поняття «політична діяльність»

Інший термін, який потребував концептуалізації це «ветеран», а саме ветерани АТО. За змістом другого розділу Закону України «Про статус ветерана війни, гарантії їх соціального захисту», «ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни» (Закон України, 1993). Цей закон був створений в українському законодавстві для того, щоб визначати правовий статус ветерана війни та забезпечити відповідні умови для життєзабезпечення й також повинен сприяти до шанобливого ставлення до ветеранів у суспільстві. Основною задачею закону є захист ветеранів війни. Так само українське законодавство окреслює терміном «ветеран» осіб: що проходили службу у силових структурах; деякі категорії громадян, що не були залученні до військових структур - це цивільне населення, жертви надзвичайних ситуацій, сім'ї ветеранів.

У «Білій книзі», що зібрана громадською організацією «Юридична сотня», ветеранів війни поділять на три категорії:

1) ветерани війни - як безпосередньо учасник бойових дій, особи з інвалідністю в наслідок війни, учасник війни.

2) особи, які користуються особливим статусом та підтримкою від держави:

- члени сімей загиблих;
- постраждалі під час участі у Революції Гідності;
- особи з інвалідністю внаслідок ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

3) інші категорії ветеранів:

- ветерани військової служби (особи, які прослужили в силових структурах більше 25 років;
- борці за незалежність України у ХХ столітті;
- ветерани праці.

Так само «Юридична сотня» надає повний перелік осіб, які отримують особливий статус «ветерана»: цивільні особи, які проживали чи навчалися у військовий час, реабілітовані політв'язні, волонтери і тд. Тим не менш на законодавчому рівні є не визначений статус осіб, які брали участь в добровольчих формуваннях для протидії російської агресії. Законом передбачено, що статус ветерана можуть отримати особи, які у складі добровольчих батальйонів долучилися до складу державних збройних формувань.

Добровольці можуть отримати також статус ветерана й підтримку від держави у випадку, якщо вони отримали внаслідок участі в бойових діях отримують поранення, травму, контузію, каліцтво чи захворювання, які в подальшому призводять до інвалідності, мають право на статус особи з інвалідністю внаслідок війни згідно Законом України. Також у випадку смерті добровольців під час бойових дій сім'я загиблого отримує статус й підтримку від держави, яка не відрізняється від тієї, яку отримують сім'ї загиблих військово службовців (ГО "Юридична сотня", 2018).

Українське законодавство надає широкий спектр осіб що можуть отримати статус «ветерана». У цьому дослідженні визначенням для концептуалізації терміну «ветеран АТО»:

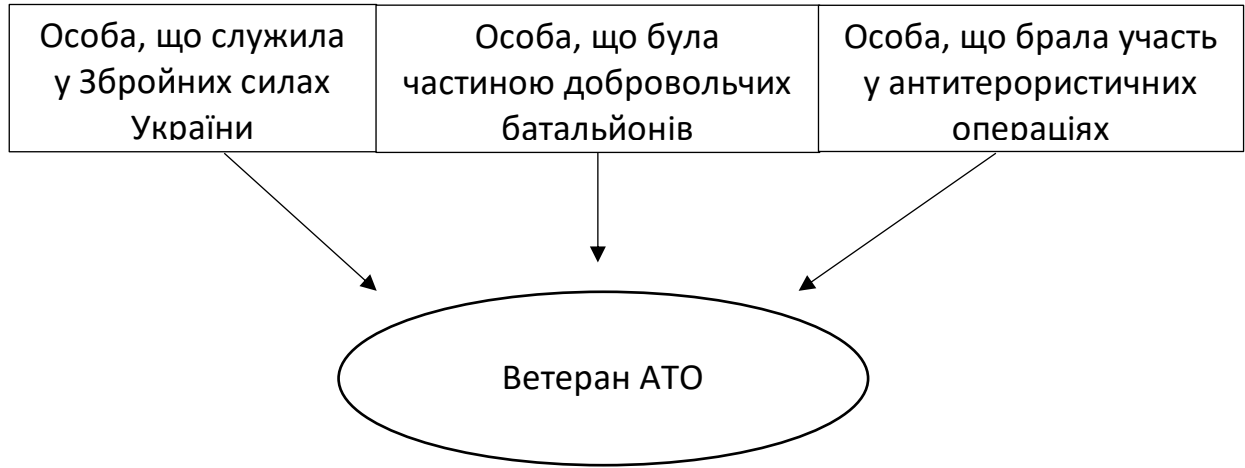

Рис. 1.3. Концептуалізація поняття «ветеран АТО»

Отже, у наступному підрозділі розглянуто приклади інтеграції ветеранів до цивільного життя країни після участі у збройних конфліктів. Контекст інших країн демонструє як саме ветерани долучаються, з якими проблемами стикаються і що саме мотивує їх до активного залучення до громадського та політичного життя своїх країн.

1. 2 Досвід залучення ветеранів до громадських організацій чи політичної діяльності в міжнародному контексті.

Контекст Сполучених Штатів Америки є важливим для дослідження громадсько-політичного життя ветеранів, через досвід Америки, яка брала участь у великій кількості воєнних конфліктів і війн, та має значну кількість ветеранів, які поверталися до цивільного життя. Через це організації та рухи ветеранів у цій країні є поширеним явищем, що має значний вплив на громадсько-політичне життя країни. У 1917 році Сполучені Штати Америки мали найменшу армію з усіх 13 держав й імперій, що вже брали участь у Першій світовій війні. Після того як чинний президент США оголосив війну 6

квітня й видав наказ про посилений набір до військових сил країни, численність армії зросла на 2 мільйони осіб (Selective Service System, 2003).

У 1919 році у Парижі було засновано організацію американських ветеранів під назвою «Американський легіон». Менше чим через рік заснування до організації вже було долучено 843 013 ветеранів, що допомогло стати цій організації однією з провідних на той час. Але як вказує Стефан Ортіз (Stephen R. Ortiz) у ветеранів був великий вибір громадських організацій, наприклад: ветеранів католиків (Catholic War Veterans), ветеранів євреїв (Jewish War Veterans), Ветерани міжнародних війн (Veterans of Foreign Wars), Польський легіон американських ветеранів (Polish Legion of American Veterans), Велика армія американців (Grand Army of Americans) і Ліга за демократію (League for Democracy) - останні дві з яких об'єднували афроамериканців. Більшість організацій мали спільні цілі: збільшення медичних пілг та створення нових лікарень для ветеранів; зміцнення вже існуючих пенсійних систем та пілг для колишніх військово службовців і їх сімей; створення нового Бюро ветеранів (Veterans' Bureau), яке було б більш ефективним і чуйним до ветеранів. Можна відзначити боротьбу за підписання «Акту про бонуси» (World War Adjusted Compensation Act or Bonus Act), який мав скорегувати платню, що отримували ветерани під час війни (Ortiz, 2010).

Після прийняття програми допомоги в освіті (Reserve Educational Assistance Program) у 2005 році, яка дозволила усім резервістам хто після 11 вересня 2001 року прослужив 90 або більше днів мати пілги на отримання вищої освіти. Як вказує Девід Ваччі (Vacchi) «така щедрість цих нових пілг залучить значну кількість скорочених військових до отримання вищої освіти». За його словами адміністрація, персонал і студентство повинно розуміти потреби й проблеми ветеранів та бути готовим до зростання кількості учнів (2012).

Самих студентів ветеранів Ваччі визначає: «це буд-який студент, який є нинішнім чи колишнім військовослужбовцем, національним гвардійцем або резервістом незалежно від стану розміщення, досвіду у бойових діях, статусу

ветерана або отриманих пільг». Він вказує що навіть невелика кількість днів на службі може сильно вплинути на військову соціалізацію. Коли ветеран обирає отримання вищої освіти після служби, це може бути найскладнішим переходом для нього або неї. Основними причинними для цього є те що університетський кампус не має таких рис армії, як чітка ієрархія і середовище, яке базується на командній роботі. Він вважає, що найбільш складним завданням для будь-якого ветерана є розуміння того що це нормально, що потрібна допомога і потрібно про неї питати (Vacchi, 2012).

Одним із способів яким адміністрація кампуса може забезпечити перехід від служби до університетського життя є створення і підтримка студентських організацій для ветеранів. Військова служба привчає до того, що індивідуальна безпека залежить від групових зусиль, саме тому студенти ветерани будуть шукати заміну своєму підрозділу, шукаючи інших зі схожим досвідом. Тому студентська організація для ветеранів може стати точкою залучення для нових студентів ветеранів. Основною ціллю є допомога ветеранам у призвичаєнні до студентського життя і здобуття ними певних академічних досягнень. Такі організації створюють дружню атмосферу у якій її учасники можуть взаємодіяти використовуючи культурні особливості військових. Вони можуть функціонувати соціальні гуртки, орієнтаційні групи, групи з обміну інформацією, політично активістські групи й інші схожі на ті які пропонує університет. Учасники цих об'єднань взаємодіють допомагаючи один одному зі студентським життям, складними навчальними курсами, сімейними проблемами й адаптації до життя в громадськості. Студентські ветеранські організації (Student veterans organization, SVO) також надають адвокатські послуги, наприклад допомагають розібратися із затримками виплат за навчання, що надходять від держави (Summerlot, Green, & Parker, 2009).

Вище згадана програма допомоги в освіті (Reserve Educational Assistance Program), що була прийнята у 2005 році, збільшила кількість студентів ветеранів, що призвело до утворення нових ветеранських організацій в країні.

Завдяки, цим студентським ветеранським організаціям ветерани починають залучатися до громадського життя країни активніше за для того, щоб мати змогу захищати права своєї соціальної групи.

Деякі групи ветеранів студентів активізуються на державному рівні, лобіюючи питання, що їх хвилюють. Наприклад, студентські ветерани в Канзасі працювали над тим, щоб змусити законодавчий орган штату визнати зростаючий розрив між вартістю вищої освіти та сумою, яку платить держава як пільги. Студентська організація ветеранів Канзаського університету запропонувала законодавство, яке б покривало витрати на навчання для ветеранів, залишаючи гроші з пільг «G.I. Bill»¹ на витрати на життя. Поки це законодавство не було прийнято, члени організації здобули цінний досвід та змогли зберегти обмежену кількість державних стипендій для ветеранів... Навесні 2007 р. Національна організація «Американські студентські ветерани» (SVA) розпочала низові зусилля, щоб мобілізувати студентів ветеранів з різних містечок у питанні виплат на освіту як на державному, так і на національному рівнях. СВА, що складається з студентських організацій студентських містечок, обирає лідерів з числа членів СВО. СВА закликала своїх членів до політичної участі, лобіюючи підтримку законопроекту про G.I. після 9 вересня 2001 року. Керівництво студентів ветеранів Америки зустрілося у Вашингтоні, округ Колумбія, з лідерами конгресу, щоб виступати за федеральне фінансування програм для ветеранів студентів, зусилля, яких, ймовірно, триватимуть у найближчому майбутньому (Summerlot, Green, & Parker, 2009).

Більш сучасним прикладом активізації суспільства в США є рухи проти війни ХХІ століття, які були направлені на припинення воєнних дій на

¹ Закон про реорганізацію військовослужбовців 1944 року, відомий як G.I. Bill, був законом, який передбачав цілий ряд переваг для повернення ветеранів Другої світової війни (зазвичай їх називають G.I.). Оригінал G.I. Bill перестав діяти в 1956 році, але термін "G. I. Bill" все ще використовується для позначення програм, які створені для надання допомоги ветеранам США.

території Іраку й Афганістану. Ці рухи можна розділити на дві під категорії: 1) створенні військовими та ветеранами; 2) створенні їх сім'ями та родичами.

Ветерани вперше залучилися до протестів проти війни в Іраку починаючи з 2002 року, коли тодішній президент Сполучених Штатів Америки Джордж Буш погрожував уряду Іраку. Першою акцією протесту можна вважати марш членів таких організацій, як Ветерани за мир (Veterans for Peace) і Ветерани В'єтнаму проти війни (Vietnam Veterans Against War). Організація Ветерани за мир була заснована у 1985 році і об'єднує ветеранів усіх конфліктів й солдатів, які служили у мирний час. Організація Ветерани В'єтнаму проти війни була заснована у 1967 році й тільки об'єднує ветеранів конфлікту у В'єтнамі. Початок війни в Іраку спонукав створенню менших організацій ветеранів, які взаємодіяли переважно онлайн та були організовані навколо певних соціальних особливостей. Інші ж організації фокусувалися на покращенні підтримки ветеранів й вимагали більш ефективного й відповідального використання військових сил. Такі організації протестували не проти самої війни, а закликали до підтримки військових й вирішенні їх проблем. Прикладами таких організацій є: Ветерани за здоровий глузд (Veterans for Common Sense) і Ветерани об'єднані за правду (Veterans United for Truth). Після того як поверталися ветерани, які були залучені до військових дій у Іраку, вони долучалися до вже існуючих ветеранських рухів або створювали нові (Leitz, 2014).

Оскільки, війни мали значний вплив на життя, як і самих військових, так і на їх сім'ї та оточуючих людей, було створено багато рухів проти війни саме громадянами, які не мали особистого військового досвіду. Вони звинувачували війни у проблемах: з роботою, сім'єю й іншими негативними соціальними наслідками.

У своїй книзі Літз наводить приклад Ларрі Сіверсона, який є активним учасником руху проти війни. Він має трьох синів, які служать у військових силах США й були 6 разів залучені до військових дій у Іраку й Афганістані. Зі слів її респондента через стрес спричинений залученням синів до бойових дій,

його дружині було важко працювати, що призвело до її звільнення після другого залучення молодшого сина. Також їх молодший син розлучився через ПТСР, який постійно повторювався у наслідок участі у бойових діях й дружина не змогла вживатися з його ментальними проблемами. Основною ціллю цих рухів є привертання уваги суспільства, яке не залучене до цих військових конфліктів. За статистикою наданою Літз у дослідженні, тільки пів відсотка населення залучені до воєнних сил Сполучених Штатів Америки, тому більша частина суспільства не може до кінця зрозуміти проблеми з якими стикаються військові та їх близькі. Як приклад громадських організацій можна навести такі: Сім'ї військових говорять (Military Families Speak Out) і Сім'ї нагороджені золотими зірками за мир (Gold Star Families for Peace). Останнє з перелічених використовувало в своїй назві відзнаку «Золота зірка», яка видавалася родинам чиї родичі загинули на війні (Leitz, 2014).

Інший контекст, що був розглянутий - це контекст Хорватії, після їх Війни за незалежність що тривала з 1991 - 1995 рр. Приклад хорватських ветеранів для дослідження є цінним через: схожість соціокультурних норм наших держав та виду озброєного конфлікту, коли Хорватія так само захищала свої кордони та державну цілісність від сербських окупаційних військ.

Вважається, що ветеранський рух у Хорватії, що вийшов з Війни за незалежність (Homeland War) - є прикладом зміни ролі громадянського суспільства з виключною взаємодією з різними державним керівництвом Хорватії. Ветеранський рух у Хорватії мав тісний зв'язок з Хорватською демократичною співдружністю (Hrvatska demokratska zajednica, HDZ)². ХДС просувала та підтримувала роль ветеранів війни протягом усіх 90-тих років, але тільки у 1995 році позиції ветеранів почали посилюватися через звільнення

² Хорватська демократична співдружність, скорочено ХДС (хорв. Hrvatska demokratska zajednica, HDZ) — хорватська парламентська правоцентристська політична партія консервативного та християнсько-демократичного спрямування, що була заснована у 1989 році, у голові якої був колишній силовик Томіслав Корамарко.

частини земель (Республіка Сербська Країна) від Сербського контролю, що дало змогу з'єднати території Хорватії.

У 1995 році одна з найсильніших ветеранських організацій на той час, Асоціація хорватських ветеранів Вітчизняної війни (UHVDR), яка налічувала більше ніж 200 000 членів та мала представництва по всій державі, вимагала надання нових пільг та прав для учасників Війни за незалежність. Згідно з тодішнім чиним законодавством ветерани та ветерани з інвалідністю мали дуже обмежений список прав: більші та більш тривалі виплати по безробіттю; пріоритетність під час працевлаштування; право пасивного працевлаштування. Тож асоціація виносила такі вимоги, що забезпечили би комфортніше та безпечніше життя для ветеранів Війни за незалежність:

- створення Міністерства у справах ветеранів;
- чітке визначення статусу ветерана війни на рівні законодавства;
- права на додаткові послуги у сфері охорони здоров'я;
- отримання пропозицій щодо компетентної роботи протягом одного року;
- податкові пільги для приватних фірм, що наймають ветеранів;
- сприятливі умови для отримання позик;
- створення ветеранського інвестиційного фонду;
- отримання знижок на придбання акцій державних фірм та квартир.

Підтримка ветеранів та ветеранського руху була вигідна для створення позитивного іміджу ХДС, що зображало їх як хоробрих борців за незалежність у порівнянні з іншими. Ветеранські організації стають успішними у сфері отримання фінансування та здобрені своїх вимог через схожу ідеологію хорватської держави тодішнього президента. Асоціації, що були пов'язані з війною створювалися з 1991-1998 роки, вони створювалися для різних військово соціальних категорій: жертв війни, включаючи ветеранів; добровольців та інвалідів війни; цивільних жертв, таких як вдови солдатів, батьків вбитих захисників; сім'ї ув'язнених і зниклих без вісти; вцілілих сербських концтаборів.

Цілі та заходи ветеранських груп включали в себе пропонування та сприяння законодавчим ініціативам щодо покращення становища ветеранів війни, особливо на соціально-правових аренах: забезпечення членів правового та соціального захисту, перепідготовки та охорони здоров'я; сприяння фізичній формі членів; участь у економічному відродженні Хорватії; зміцнення статусу «захисників Війни за незалежність»; організація та надання психосоціальної допомоги ветеранам, членам їх сімей та іншим жертвам війни. Завдяки ефективній роботі громадських організацій статус ветерана стає дуже привілейованим у Хорватії, пенсії ветеранів перевищувала пенсії звичайних працівників у 4,6 рази. Таким чином звичайні громадяни намагалися отримати статус ветерана нелегально, завдяки персональним контактам (Fisher, 2005).

Дослідження пов'язані з ветеранами та політикою ґрунтуються в основному на електоральних преференціях ветеранів під час виборчих процесів в державах світу. Відповідно до цього, досить небагато джерел описують досвід участі ветеранів у політичній діяльності, а саме інформації щодо участі ветеранів безпосередньо у політиці чи політичних партіях. Саме тому далі буде представлено інформацію з офіційних сайтів представництв політичних партій, що були створені ветеранами або включають у склад партії великий відсоток ветеранів. Офіційні сайти частіше за все представляють інформацію час заснування та засновників партії, політичний напрямок, місії та цілі політиків, іноді списки учасників цих політичних рухів та можливість підтримки їх представництва завдяки пожертвувань.

У Сполученому Королівстві в 2018 році була утворена політична партія двома колишніми військово службовцями Збройних сил Великобританії - партія «Ветерани та демократи направлені на демократію» (Democrats and Veterans Direct Democracy Party). В основу цієї партії вкладені такі цінності: направлення у сторону повної демократії, брексіт, реалізація соціальних інтересів та захист прав ветеранів, конституційність та верховенство права,

свобода совісті, зниження податків, контроль іміграції, збереження культурної спадщини та інше (The Democrats and Veterans Direct Democracy Party, 2020).

Тим часом у Канаді також була створена партія «Ветеранів Канади». Ветерани Канади мають на меті такі цілі: зниження пенсійного віку та корегування суми виплат з урахуванням інфляцій, чотирирічний мораторій на пряму міжнародну допомогу, розробка плану з повною консультацією Альянсу перших націй Канади, підтримка експорту, встановлення умов економічного зростання держави, зниження податків, дворічний мораторій на імміграцію та інше (Veterans Coalition Party of Canada, 2020).

Вище перелічені партії за часту в основі свого бачення політичної діяльності держави приділяють багато уваги загально-громадським питанням. Можна зробити висновок, що ветерани приділяють багато часу та зусиль на вирішення соціальних та економічних проблем усього населення. Ветеранські партії роблять акцент на зниження податків для різних верств населення, збереженні історичних та культурних особливостей країн та зменшення імміграції та захисті прав усіх громадян країни. Таким чином головною метою створенню політичних партій ветеранами не є захист прав тільки своєї соціальної групи. Можна припустити що через патріотичні погляди, що притаманні військовим, політичні партії створені ними орієнтовані на інтереси громадян саме своєї країни, ставлячи акцент на вирішені внутрішньо-політичних питань.

1. 3 Досвід залучення ветеранів до громадських організацій та політичної діяльності в Україні.

В Україні зріст різних типів громадських об'єднань зв'язують зі зміною соціальної структури суспільства який прийшов за анексією Криму, гібридною війною та утворенням нових соціальних груп в українському суспільстві: ветерани та учасники АТО/ООС; біженці зі Сходу країни та Криму. Такі соціальні групи зумовили появу спеціалізованих організацій, які направлені на вирішення проблем новоутворених соціальних груп. Тим більш, що

міжнародні інституції та не урядові організації інших країн розпочали донорство в Україну з моменту військового конфлікту на Сході країни на реалізацію та підтримку різних проектів та програм.

Таким чином українське середовище стає сприятливим для утворення ветеранських громадських організацій та рухів - що є головною частиною залучення ветеранів до громадсько-політичного життя в країні. Станом на 2018 рік за даними Міністерства юстиції України в країні було створено більше як 500 організацій, що мали у назві «АТО» або «учасники бойових дій» (Яблонський В. М., 2018).

Державна служба України у справах ветеранів та учасників АТО розміщує Переліки всеукраїнських громадських об'єднань ветеранів війни та АТО. Станом на 2019 рік було перераховано 55 організацій, що на 4 більше ніж у 2018 році, у 2019 році додалися до переліку: Громадська спілка «Всеукраїнське об'єднання товариств ветеранів», Всеукраїнська громадська організація «Ветеранське братерство», Громадська організація «Товариство ветеранів АТО з інвалідністю», Громадська організація «Асоціація ветеранів АТО України» (Державна служба у справах ветеранів, 2019).

За даними Головного управління персоналу Генерального штабу Збройних Сил України нині у війську 27074 жінок—військовослужбовців, з них 949 — старші офіцери. Для порівняння, торік у війську проходило службу 24897, у 2017-му — понад 23 тисячі, а у 2008 році їх було всього 1800 (Міністерство оборони України, 2019).

Наразі так само в Україні стали популярні дослідження, що стосуються жінок ветеранок. Одне з найвідоміших це серія соціологічних досліджень «Невидимий батальйон» та «Невидимий батальйон 2.0», що були створені за підтримки Інституту гендерних програм та ООН Жінки. Таким чином жінкам у силових структурах стають помітними, завдяки чому також з'являється підтримка громадськості жіночих ветеранських рухів в Україні. Жіночий ветеранський рух націлений на вирішені таких соціальних проблемах, з якими стикаються жінки військові, наприклад: протидія сексуального насильства під

час конфлікту та домашнього насильства, що буде включати окремі групи жіночої реабілітації, які будуть спеціалізуватися на конкретній проблемі.

28 листопада 2018 року в Україні Кабінет міністрів створив міністерство у справах ветеранів.³ Головною метою міністерства: створення нормативної бази щодо соціального захисту ветеранів усіх категорій; спрощення процедур отримання соціальних послуг; розвиток громадського контролю в питаннях соціального захисту ветеранів. У 2020 році План діяльності Міністерства ветеранів склав такий перелік цілей:

- Ветерани та члени їх родин, а також родичі загиблих відчують шанобливе ставлення в суспільстві;
- Ветерани війни повернулися до повноцінного мирного життя та стали перевагою для суспільства, а не його проблемою;
- Внутрішньо переміщені особи та мешканці тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим, що реінтегровані до сучасного українського простору.

Кожна з яких має свої підцілі, завдання, заходи, термін впровадження та відповідальних за них. У складі міністерства є колишні військово службовці, що може вказувати на активну участь ветеранів у політичному житті України. Ново призначений Міністр Сергій Бессараб є українським й радянським військовим, що займав посаду заступника Генерального Штабу ЗСУ. Заступник Міністра - Олександр Терещенко брав участь у АТО, де отримав тяжке мінно-вибухове поранення, що призвело до подальшої ампутації. Також у міністерстві займав посаду Антон Колумбет, який є громадським діячем та ветераном. (Міністерство у справах ветеранів, 2020) За результатами всеукраїнського дослідження проекту «Без броні» 42% громадян України

³ Було перейменовано 2 вересня 2019 року на Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Але 4 березня 2020 року після відставки уряду Олексія Гончарука міністерства знову розділили.

вважають, що ветерани повинні бути залучені до політики (Марценюк & Квіт, 2019).

Було виявлено зміну таких тенденцій залучення ветеранів до партій у парламенті. У Верховній Раді України 8 скликання було нараховано близько 20 ветеранів АТО. Більшість з яких були висуванцями з партій, що може вказувати на: акцентування кращого представлення та вирішення проблем ветеранів цими партіями, таким чином захоплення ветеранського електорату та іншого населення яке довіряє ветеранам, можливо більшої довіри до політичного руху - використання образу ветерану для побудови кращого іміджу партії.

Останнє скликання до Верховної Ради у 2019 році змінило ситуацію, що кількість ветеранів у раді зменшилось у чотири рази. Але тепер всі ці ветерани залучені тільки до політичних партій. Зменшення кількості ветеранів при владі може свідчити про їх розчарування до політиків та партій. Або про те що партії перестали робити акцент на ветеранах через змінення їх образу через канали ЗМІ.

Також на сьогоднішній день в Україні є низка проектів, які підтримують ветеранів у працевлаштуванні, навчанні та перекваліфікації. Війна повипливала на змінну цінностей кожного ветерана через що з'являється бажання зміни професії або отриманні освіти, тим більше що працевлаштування та зайнятість допомагає у психологічній та соціальній адаптації ветеранів. Центр зайнятості Вільних людей громадська організація, яка реалізує проект «Воїну - гідна праця». (Центр зайнятості вільних людей, 2020) В Національному університеті «Києво-Могилянська академія» була можливість отримати безкоштовне навчання на магістерській програмі, завдяки зібраним грошам - ідеєю та реалізацією займалися представниця організації «Разом» Люба Шипович, від «Невидимого батальйону» - продюсерка Марія Берлінська та виконавча продюсерка Оксана Іванців. Ще один проект, який був створений для надання нової кваліфікації ветеранам - «За ветеранів до влади!». Мета проекту підготовка ветеранів до роботи на

посаді держслужбовців та інтеграція їх у органи виконавчої влади. Проект тривав з вересень 2016 - березень 2017 на території Києву та Краматорську (ГО «Студена», 2016).

Також представництво Міжнародної організації з міграції запуслав набір зацікавлених ветеранів конфлікту на сході України до участі в проекті, який мав в основі тренінги з системного запуску та розвитку бізнесу з грантовою допомогою у вигляді обладнання для Вашої справи. Що повинно було сприяти відкриттю власної справи ветеранами. Одне з найвідоміших й успішних підприємств в Україні, що була створена ветеранами є «Veterano Group». Засновник Леонід Остальцев після повернення з фронту спочатку започаткував з побратимами громадську ветеранську організацію, але потім з'явилася ідея прибуткового бізнесу, який також буде перераховувати гроші на благодійність. Першим закладом був «Veterano Pizza», але наразі бізнес налічує : декілька піцерій, ресторан «Veterano Resto», мережу кав'ярень «Veterano Coffee», випічка «Veterano Brownie», охоронна фірма «Veterano Guard», таксі «Veterano Cab». Також резиденти «Veterano Group» надають консультації охочим із запуску власного бізнесу та організації роботи проектів (Veterano Hub, 2020).

У першому розділі було представлено теоретичну основу для виявлення характеристик ветеранів АТО, що є залученими в громадські організації чи політичну діяльність в Україні. Відповідно до концептуалізації основних понять було розроблено таблицю, що вказує на основні критерії, які будуть відповідати при відборі респондентів у подальшій роботі над дослідженням (див. Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Підсумок концептуалізації основних понять

Громадська організація	Політична діяльність	Ветеран АТО
<ul style="list-style-type: none"> - Добровільне об'єднання громадян; - Яких засновниками та членами виступають фізичні особи; - Метою створення було: задоволення професійних та суспільних інтересів й захист прав населення, включаючи ветеранів АТО та їх родин; (Верховна Рада, 2013) - Недержавні громадські організації. 	<ul style="list-style-type: none"> - Колективна чи індивідуальна участь ветеранів у політико-владних процесах з метою інтересів соціальної групи - ветеранів АТО; - Участь, як політика чи політичного руху в виборах будь-якого формату (президента, парламенту, місцеві); - Участь у розробці внутрішніх та зовнішніх політик держави. 	<ul style="list-style-type: none"> - Особи, що служила у Збройних силах України; - Досвід участі у добровольчих батальйонах на Сході України; - Особи, що брали участь в антитерористичних операціях, зокрема АТО.

Друга та третя частини розділу включали огляд літератури та інших джерел: електроні сторінки громадських організацій та політичних партій. Загалом можна зробити висновок, що контекст Сполучених Штатів зображає як співпрацю ветерани між собою та владою в країні. У США участь в армії є престижною, американські ветерани чи військово службовці здебільшого відповідають зображенню справжнього патріотизму. Відповідно до цього американська влада створює відповідне законодавство та організації що підтримують ветеранів та їх сім'ї, на що пішло багато часу починаючи з завершення Першої світової війни.

Головними причинами створення таких організацій виявилися: лобіювання своїх прав та створення пільг для ветеранів та їх родин, так як ця частка населення має досвід який безпосередньо може сильно впливати на життя цих громадян приносячи дискомфорт та не можливість участі їх у мирному житті країни. Іншою причиною є привернення уваги іншого

суспільства, що не є військовими чи їх родичами, для більшої підтримки ветеранів та їх сімей. Останньої виділеною причиною залучення ветеранів до ГО чи політичної діяльності є противоєнні настрої частини населення США. Хорватській приклад так само має подібні особливості залучення ветеранів до громадських організацій, вони так само робили акцент на: отримання допомоги ветеранам Сербсько-Хорватської війни створення Міністерства, що буде займатися справами ветеранів до якого зможуть входити представники цієї соціальної групи, але й підтримка та відновлення функціонування держави після збройного конфлікту.

Також у розділі було виявлено, що політичні партії що створені ветеранами воліють займатися великим спектром проблем своїх країн, що стосується інших груп населення, державності, економічної стабільності та підтримку історично-культурних особливостей. В Україні існує великий обсяг організацій, що займаються питаннями допомоги ветеранам. Так само ветерани АТО зараз активно долучаються до них чи створюють свої організації. Деякі з ветеранів після участі у громадському житті міняють напрямок на політичний, що дає змогу реформувати законодавство щодо участі у військових конфліктах, підтримки та надання статусів ветеранам й реінтеграція їх до мирного життя на рівні держави, відповідно до досвіду самих ветеранів.

РОЗДІЛ II

ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ДО ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ ТА ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Другий розділ дослідження зосереджений на методології емпіричної частини та її аналізі. У розділі розглянуті: дані кількісного опитування громадської думки в Україні станом на 2019 рік; інтерв'ю з ветеранами АТО, що були та лишаються залученими до громадсько-політичного життя України. Завдяки, яким були виокремлені характеристики активістської або політичної діяльності, що притаманні ветеранам в Україні.

2.1 Методологія опитування громадської думки та ветеранів АТО.

Для емпіричної частини дослідження характеристик залучення ветеранів АТО було проведено 9 інтерв'ю з ветеранами та ветеранками з різних регіонів України. Кількість інтерв'ю, що було проведено є достатньою для подальшого аналізу, через те що в інтерв'ю містяться повтори відповідей більшою кількістю опитаних.

Головною ознакою при відборі респондентів було: безперечна участь у озброєному конфлікті на Сході України та участь у громадських організацій або політичних рухах. Пошук респондентів та респонденток був здійснений методом «снігової кому». Перші респонденти були обрані випадковим чином: через знайомих та у місцях скупчення ветеранів АТО. Далі вже попередньо опитаних респондентів запитували, чи не знають вони людей, що підходять за тими чи іншими ознаками для включення у вибірку. Так як соціальна група «ветеранів» закрита застосування даного підходу побудови вибірки було ефективним для такого типу дослідження. Ветерани є вразливою групою, через що було обрано метод глибинного інтерв'ю, що надає змогу респондентам легше ділитися з інтерв'юером особистою інформацією.

У ході дослідження проводилися глибинні напівструктуровані інтерв'ю, які дають змогу додавати запитання під час проведення інтерв'ю відштовхуючись від попередніх відповідей респондента. Польовий етап

дослідження тривав на початку літа 2019 року в якому взяло участь 9 респондентів та респонденток, що займаються громадською та політичною діяльністю в Україні. Результати дослідження представлені анонімно, респонденти вказували тільки свій вік та стать на початку інтерв'ювання. Для кращого розуміння аналізу інтерв'ю наведена таблиця респондентів, де ім'я є зашифрованими таким чином: P1, P2 і тд. (див. *Таблиця 2.1*).

Таблиця 2.1

Позначення респондентів

Позначення респондента	Стать	Вік
P1	Ж	23
P2	Ч	-
P3	Ж	29
P4	Ж	41
P5	Ч	32
P6	Ч	-
P7	Ж	37
P8	Ж	29
P9	Ч	-

Також у дослідженні буде розглянуті дані кількісного опитування громадської думки: омнібус «Думки та погляди населення України» за травень 2019 року. Дослідження проводилося Київським міжнародним інститутом соціології з 17 травня по 07 червня 2019 року. Польовий етап тривав з 24 травня по 07 червня 2019 року. Опитування проводилося в 110 населених пунктах (PSU) у всіх областях України, окрім автономної республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюється Україною. В результаті польового етапу було

зібрано 2021 анкета. Це опитування громадської думки проведене у рамках соціологічного дослідження «Залучення ветеранів до громадського і політичного життя: шлях від особистих перемог до політичних» (2019), ГО «Студена» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

2.2 Ставлення суспільства до ветеранів залучених в громадсько-політичне життя України.

Емпіричною базою для дослідження є дані одного з блоків опитування громадської думки, а саме омнібус KMICy за 2019 рік «Думки та погляди населення». Блок націлений на думки респондентів про довіру та ставлення до ветеранів АТО/ООС та їх залучення до громадсько-політичного життя України. В опитуванні брало участь доросле населення України від 18 років і старше. Вибірка становила $N = 2021$, дані були зважені за коефіцієнтом $weight2000$.

На питання «Скажіть, будь ласка, повинні чи не повинні ветерани АТО/ООС бути залученими до політики?», де $M_0 = 4$. Отже, більшість українців обирали варіант відповіді, що ветерани не повинні бути залученими до політики в Україні. Другим за частотою повторювань є відповідь «Важко сказати», що вказує на складність визначитися майже для четвертої частини українців. Такий розподіл може інтерпретувати не однозначне ставлення до ветеранів у політиці (Див. Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Думки українців щодо залучення ветеранів АТО до політики в Україні

<i>Скажіть, будь ласка, повинні чи не повинні ветерани АТО/ООС бути залученими до політики?</i>	Кількість	%
Так, зокрема, до політики на державному рівні	330	16,3%
Так, до політики місцевого рівня	138	6,8%

Продовження табл. 2.2.

Так, до політики і на державному, і на місцевому рівнях	387	19,2%
Ні, не повинні	620	30,7%
ВС	503	24,9%
ВВ	43	2,1%
N	2021	100,0%

Тим не менш, якщо об'єднати всі відповіді згоди, що стосується залучення ветеранів до політики на місцевому чи державному рівні, таким чином отримуємо іншу зміну «Так, повинні». Ця змінна перевищує кількість відповідей «Ні, не повинні» у цьому випадку. Відповідно до цього можна зробити висновок: 42% українців погоджуються з тим, що ветеранам потрібно залучатися до політики в Україні, але тим часом вони не впевнені на якому рівні їх участь важливіша (Див. Рис. 2.1).

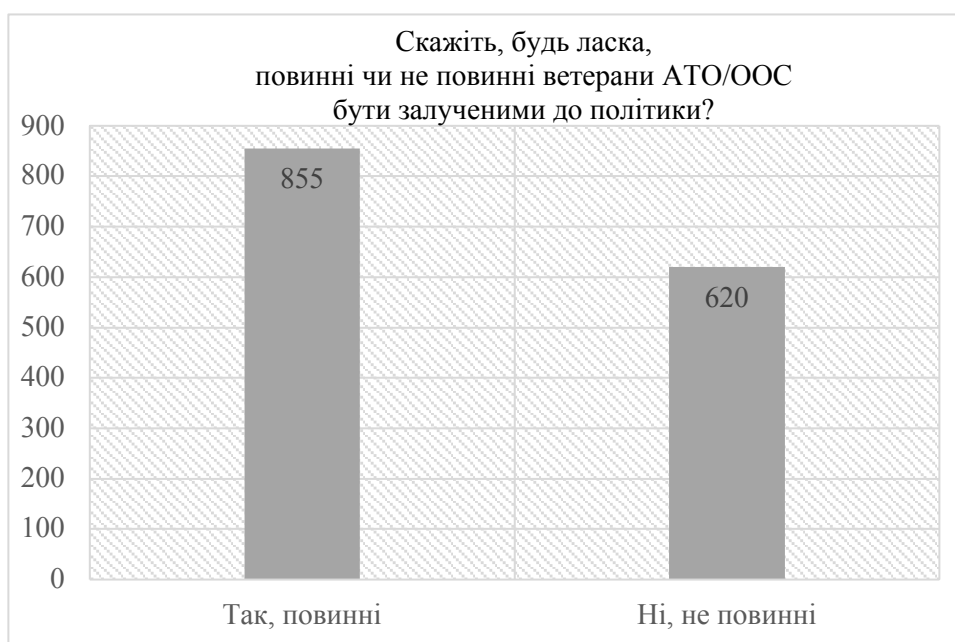

Рис. 2.1 Думки українців щодо залучення ветеранів АТО до політики в Україні

На питання що стосується довіри до ветеранів, що залучаються до політичного життя країни знову багато респондентів не можуть визначитися з відповіддю й обирають варіант «Важко сказати», а саме 27,1%, цей варіант

відповіді перевищує не довіру до ветеранів, які залучені до політики. Загалом розподіл виглядає так (див. *Таблиця 2.3*): майже **45% українців** погоджуються з тим, що варто довіряти ветеранам, які долучаються до політичного життя держави.

Таблиця 2.3

Думки українців щодо довіри до ветеранів АТО, які долучаються до політики в Україні

<i>Скажіть, будь ласка, Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з наступним твердженням: Ветеранам АТО/ООС, які долучаються до політичного життя в країні, варто довіряти?</i>	Кількість	%
Так, погоджуюсь	898	44,4%
Ні, не погоджуюсь	522	25,8%
ВС	548	27,1%
ВВ	54	2,6%
Разом	2021	100,0%

Було зроблено гендерний розподіл за відповідями на питання про довіру до ветеранів АТО залучених до політики з об'єднанням варіантів відповідей (погоджуюсь: повністю погоджуюсь та радше погоджуюсь, ніж ні) та виключенням тих, хто відмовився відповідати (Див. *Таблиця 2.4*). Таблиця з не об'єднаними результатами відповідей розміщена у Додатку А. (Таблиця А. 1). Після цього були зроблені обрахунки хі-квадратів відповідей на питання про рівень довіри за гендерним розподілом. Саме за цими значеннями були проаналізовано відповіді на запитання.

Таблиця 2.4

Думки українців щодо довіри до ветеранів АТО у політиці за гендерним розподілом (об'єднані відповіді)

Скажіть, будь ласка, Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з наступним твердженням: Ветеранам АТО/ООС, які долучаються до політичного життя в країні, варто довіряти?	Чоловіки		Жінки	
	Кількість	%	Кількість	%
Погоджуюсь	428	47,8%	470	43,8%
Не погоджуюсь	243	27,1%	279	26,0%
ВС	225	25,1%	323	30,1%
Разом	896	100%	1072	100%

Якщо поглянути на значення хі-квадрату не об'єднаних (Див. *Таблиця Б.1*) відповідей на питання, яке становить **0,008**, можна стверджувати, що відповіді цих двох груп розподіляються по різному, а отже існує певна залежність між статтю респондента та його відповіддю. З іншого боку, розглянувши цей же статистичний показник після об'єднання відповідей та поділ на такі три групи: погоджуюсь, не погоджуюсь, важко сказати - значення якого 0,043, можна побачити, що зв'язок між статтю та варіантом відповіді майже відсутній (Див. *Таблиця Б. 2*). Таким чином було виявлено, що хоча довіра загалом до ветеранів не залежить від статі, рівень довіри залежить. Поглянувши на кількості даних відповідей та їх відсотки можна побачити, що чоловіки більш схильні цілком довіряти ветеранам ніж жінки.

Після аналізу відповідей на питання про довіру до ветеранів були переглянуті дані про ставлення до ветеранів. Відповіді були об'єднані у

декілька основних груп: позитивне, нейтральне і негативне ставлення та важко сказати. Більше половини опитаних респондентів, а саме 62% ставляться позитивно до ветеранів АТО в Україні за даними опитування. За допомогою гендерного розподілу було виявлено не значні відмінності між статями та їх ставленні до ветеранів, що має схожі риси з питанням про довіру (див. *Рис. 2. 2.*). Виявлено, що чоловіки обирали відповіді, що стосуються позитивного ставлення до ветеранів загалом, коли жінки частіше ніж чоловіки обирали варіанти відповідей, що стосувалися нейтрального або негативного ставлення до ветеранів.

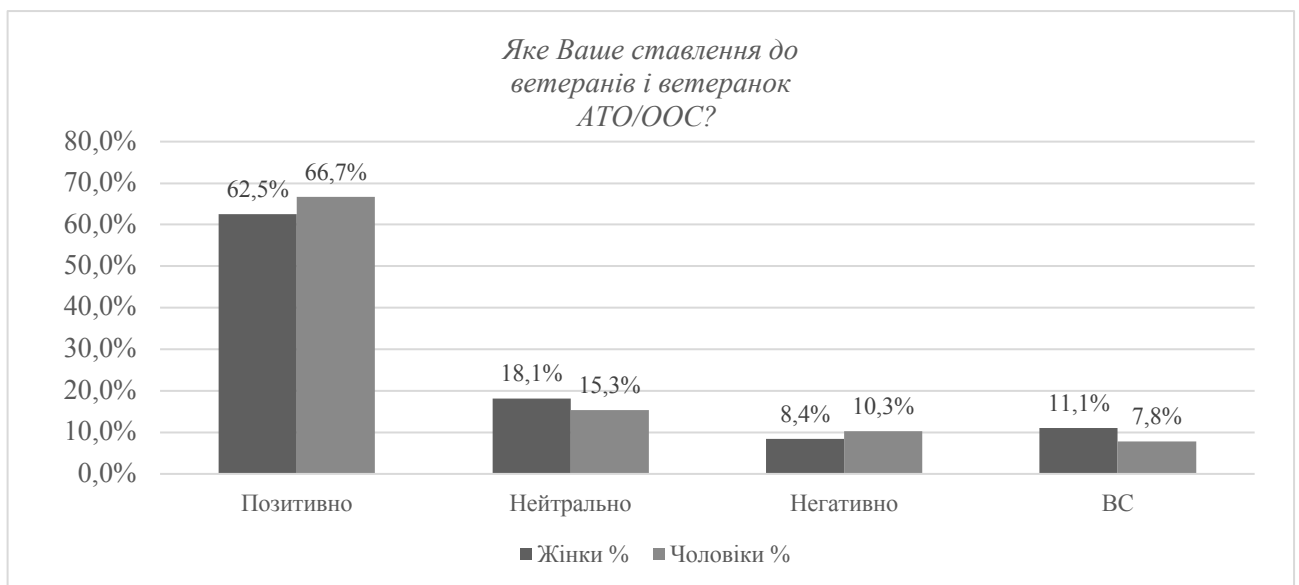

Рис. 2.2. Думки українців щодо ставлення до ветеранів АТО за гендерним розподілом

Далі було розраховано також хі-квадрат для встановлення зв'язку між статтю та ставленням до ветеранів АТО. Відповідно до результатів, як і у питанні про довіру наявні розбіжності між відповідями чоловіків та жінок, на що вказує Хі-квадрат, значення якого 0,012, але чітка залежність відсутня, на що вказує V-Крамера, значення якого 0,075 (Див. Таблиця Б. 3).

Наступним було проаналізовано чи взаємозалежить ставлення та довіра до ветеранів АТО від каналів отримання інформації про них респондентами. Відповіді респондентів було поділено на такі групи, як ставлення до ветеранів побудоване на основі тієї інформації, що подають медіа канали: телебачення, радіо, преса та інтернет. У Таблиці Б. 2 було виявлено, що у респондентів в

яких ставлення до ветеранів АТО побудовано на основі тієї інформації, що вони отримують через наступні медіа канали досить позитивне: кожен варіант каналу серед тих, хто ставиться «однозначно позитивно» набирає від 40% респондентів і більше. Також було отримано такий результат, що найбільше респондентів з негативним ставленням до ветеранів отримують інформацію через пресу. Отже, особливої взаємозалежності від каналів медіа і ставленням не має, так як більшість респондентів ставиться до ветеранів АТО загалом позитивно, отримуючи про них інформації з різних каналів.

Останні розрахунки стосувалися впливу участі ветеранів АТО у громадсько-політичному житті України. Майже на 23% українців, що учать ветеранів у громадсько-політичному житті повипливає на вирішення їх особистих проблем. Також 20% українців вважають, що за участю ветеранів АТО більше зусиль буде спрямовано на вирішення озброєного конфлікту на Сході України або нічого не зміниться. Найменш частіше респонденти обирали варіант, який стосувався силових методів для вирішення питань серед активістів суспільних та політичних рухів (Див. *Таблиця Б. 3*).

2. 3 Результати проведених інтерв'ю з ветеранами АТО.

Для легшого сприйняття було вирішено систематизувати відповіді респондентів до блоків з тематикою відповідно до відповідей респондентів. Перша частина стосується особистих мотивів респондентів та що ознак, які мотивують ветеранів загалом долучатися до громадських організацій та політичної діяльності. Друга частина розкриває можливі проблеми та перешкоди на шляху ветеранів під час залучення до громадського активізму чи політики. У третьому блоці буде розглянуті думки ветеранів про їх образ у засобах масової інформації.

1. Мотивація ветеранів до залучення у громадські організації та політичну діяльність.

Більшість з опитаних ветеранів та ветеранок відмічали, що їх досвід залучення до громадських організацій пов'язаний саме з допомогою ветеранам

і їх родинам та ветеранською діяльністю. Загалом на момент проведення інтерв'ю 6 респондентів були активними учасниками громадських організацій чи були її засновниками. Також всі з опитаних займалися активісткою та громадською діяльністю до приєднання до бойових дій на Сході України.

Один з респондентів, що перестав займатися громадською діяльністю зазначив про своє розчарування у ГО та відмітив, що й без громадської організації можна впливати на створення проектів завдяки співпраці з місцевою владою міста, де планується впроваджуватися проект :

«Якось, чесно кажучи, ну, не можу сказати, що мені не сподобалася громадська діяльність, але у нас в місті вона, ну скажімо так, не зовсім зрозуміло чим займаються всі ці ГОшки і нащо це потрібно... Ну, на той момент мені здавалося, що це правильно, що це потрібно, що таким чином можна якось там підтримувати своїх, щось робити. Чесно кажучи, трошки розчарувався... Я став членом і якийсь певний час намагався приймати участь в діяльності організації. Але якби, ну, десь.. десь там довго мене мабуть не вистачило. Я не зовсім побачив якісь конкретні дії Як виявилося набагато простіше, ніж з організацією щось робити, простіше прийти просто самому там або з кимось, хто теж такий же ж вишварений до місцевої влади і сказати: «блін, у нас є класна програма, давайте робити». І це має більше сенсу». (P2)

Однією з головних проблем ветеранських ГО на думку того самого Респондента 2 полягає у тому, що велика кількість цих організацій займаються багатьма напрямками одночасно. Саме через такий внутрішній порядок організація не здатна забезпечити ефективне виконання всіх поставлених цілей. Респондент протиставляє до цих ГО організації у великих містах, що намагаються обирати одну конкретну ціль й досягають успіху у своїй роботі. Він вказує не на відсутність ефективних громадських організацій у малих містах, а на меншу кількість таких ГО у порівняння свого міста з іншими.

«Великих містах - це більш на якісь, поставлено на якісь нормальні рейки. Тобто є в нас там буквально одна чи дві, які займаються допомогою в отриманні землі, тобто вони вибрали конкретний напрям. Вони займаються тільки цим напрямом, вони не намагаються там вхопитися за все й одразу, цей напрям у них

виходить. ... які там «ми зробимо всім ветеранам харашо», ну, окей, не цікаво, розкажіть конкретно, що буде хорошо». (P2)

Також одна з респонденток охарактеризувала таку проблему залучення ветеранів до громадсько-політичного життя країни, як не розуміння проблеми чи відсутність професійних знань та досвіду у певних галузях пов'язаних з роботою громадських організацій чи політики.

«...бо зараз дуже багато ветеранів йдуть в політику і громадську діяльність. З однієї сторони, це позитивно, але з іншої.. ну, сторони того, що у нас з'являється багато громадських ініціатив, але з іншої сторони це має трошки негативний контекст в тому, що не всі розуміють куди вони йдуть, вони не розуміють, не розбираються в самому питанні і інколи потрапляють в ситуації, до яких вони не готові». (P3)

Можна зазначити, що такі випадки є винятковими, тому що інші ветерани відмітили, що саме юридичні та економічні підстави сприяли створенню їх громадських організацій: для підтримки військових й створення проектів пов'язаних з допомогою ветеранам та їх сім'ям після повернення з зони бойових дій.

«Чотирнадцьотому році я пішла добровольцем на війну. Там з часом стала командиром, створила свій підрозділ. Він уже десь за рік виріс до батальйону, тому мені були потрібні деякі юридичні ще підстави для оренди баз, для якихось оформлень документів. І в зв'язку з цим я оформила однойменну громадську організацію». (P1)

«І коли постало питання.. зареєстрували організацію тільки лише тому, що постало питання, коли ми почали, ну, вже їх відслідкувати не можна було, да, можна п'ятдесят машин прослідкувати, а тут ти вже не прослідкуєш, де вони, в якому стані, тому через МінСоц і через ... ми піднімали це питання, щоб нам дали можливість завозити крім авто... І тоді прийшлося створити «Допомога», громадську організацію, тому що МінСоц не працює з фізичними особами, і ми машинами.... Для цього була потрібна громадська організація. Так як ми «Допомога армії Рівне», ну от так і виникла громадська організація.)». (P4) - переслухати аудіо.

«Мені просто була потрібна громадська організація для того, щоб мати справу з державою. Тобто ми все одно дитячими таборами так чи інакше

займалися, а так як це мої друзі, грубо кажучи, колишній керівник він попросив мене очолити, бо він не ветеран, він був завгоспом нашим, він дуже багато якби поставляв як волонтер, і взагалі зробив, але він комплексував, що типу назва.. ну не назва, а ГОшка, яка займалась конкретно темой, очолює не ветеран. Я кажу.. а мені, мені як раз тоді був проект на Міністерство молоді і спорту ми могли подати, тому ми знайшли якби компромісне рішення в тому питанні». (P5)

На думку респондентів та респонденток основною причиною залучення й чому потрібно залучати ветеранів до громадської або політичної активності - спільна ціль відтворення України, як економічно, соціально й політично потужної держави. Після повернення з фронту деякі з ветеранів хочуть продовжувати боротьбу з внутрішніми проблемами в країні через гостре відчуття несправедливості того що відбувається у державі.

«І після того, як уже поборолися на фронті, ти приходиш, не бачиш змін, ти думаєш «що не так? я не просто так там втрачав побратимів, посестер і бачив купу всього, чого я не мав бачити, для того, щоб тут нічого не змінилося». І просто закатаєш рукава, і стаєш, і працюєш, міняєш». (P3)

«Потрібно активно долучатися... Тому що ветерани - це уже нова каста населення, яка має певні ідеологічні принципи, яка не може поступитися їм, загальне через те, що вона має з усіма уже спільні цінності. Тобто я можу бути з іншими ветеранами і взагалі різними людьми, але у нас є спільна цінність - Україна. І тому навіть якщо ми будемо категорично різні, співпраця буде виходити». (P1)

«Думаю, що навіть необхідно вже... Тому що, мабуть, ветерани, або ті, що пройшли війну, у них почуття справедливості у всіх загострене, так, ну надзвичайно». (P4)

Так само низка респондентів називала такі характеристики громадської чи політичної діяльності ветеранів: 1) менша ймовірність корупційних схем; 2) відстоювання інтересів усього населення, а не тільки ветеранів чи їх родин; 3) змога брати відповідальність у критичних ситуаціях; 4) не можливість маніпулювання ветеранами.

«Ці люди трохи менше компромісні і трохи менш схильні до якихось корупційних дій, тому що вони просто уже поклали велику ціну, вони не хочуть це просто так пустити на смарку». (P1)

«Але є свідомі люди, які.. ну яких ця війна дійсно, хто був, торкнула, скажемо так, хто попадав, хоронив своїх там побратимів і був там на першій лінії ... - вони, ну на мою думку, вони не зроблять щось таке, скажемо, корупційне, да, або яке би шкодило суспільству». (P4)

«Ну, вони більш готові взяти на себе відповідальність, дійсно в критичний якийсь момент вони не будуть, ну, я так думаю, хотілося б принаймні цього бачити, не будуть йти на домовленості у спірних питаннях, будуть відстоювати думку, яка важлива для його виборців, якщо це політикум, чи для особ.. не для особистих інтересів, а буде ставити інтереси держави вище власних. Ну, те, що вони показували на цій війні». (P7)

«Тому що це є люди, які.. в яких трохи змінилися цінності, яких важко купити, важко залякати, - ну майже неможливо. Тому що ну що ти, якщо ти, ну блін, там кожен день майже помирав під тими обстрілами, в тебе.. ти гроші.. до грошей вже не так ставишся... Це люди, якими набагато важче маніпулювати». (P6)

Також було відмічено ветеранами та ветеранками, що не потрібно спеціально активізувати усіх ветеранів до участі у громадсько-політичному житті країни, особливо нав'язувати їм думку що вони повинні змінювати життя держави вже поза фронтом. Респонденти вважають, що залучатися чи не залучатися до активізму або політики це справа кожної людини особисто. Відповідно до цього потрібно підтримувати й активізувати будь-яку людину, яка бажає змін, а не тільки ветерани чи військові повинні вирішувати зовнішні й внутрішні проблеми держави.

Респонденти відповідали, що кожен з ветеранів після повернення або проявляють бажання братися за такого типу діяльність, або навпаки не хочуть цим займатися. Зі слів одного респондента, ветерани що були активними до війни частіше продовжують громадську або політичну діяльність після повернення зі Сходу, але через зміни соціального статусу є можлива зміна й напрямку діяльності у житті України.

«Я вважаю, що це має бути виключно справа індивідуально кожного. Не можна змушувати людину, яка пройшла війну, яка має такий життєвий досвід, абсолютно ні до чого. Не можна йому казати чи ти повинен займатись громадською діяльністю чи не повинен, тому що в суспільстві така стереотипна думка «повернуться ветерани, наведуть порядок» або «йдіть до влади... , а решта громадян - що вони? Для чого тут? Спостерігачі якісь чи що? Може варто і іншим долучатися. От тому це абсолютно індивідуальна справа кожного - йти чи не йти». (P8)

«І для мене.. і тому, якщо людина була активною до того, вона лишилась активною і після війни, або відійде зі своїх якіхсь інших міркувань... Ну, хтось навпаки, да, з'являється у нього бажання, хтось.. Але в цілому це ж таке.. Хтось відслужив, вернувся, сидить в селі більше і типу кричить де мої п'ять соток, да типу... Я не вважаю, що ветерани - це щось особливе, чи через це.. і тим більш це було в минулому». (P5)

«Ну, ви розумієте, повинно бути бажання, перш за все. Якщо нема бажання, то толку цим займатися або залучатися». (P9)

Також ветерани та ветеранки вважають, що вони долучаються до громадських організацій чи політичних партій та рухів через відчуття об'єднання з однодумцями, як і на фронті, що є важливим аспектом мотивації. Другим аспектом мотивації є самореалізація та реінтеграції ветеранів до звичайного життя завдяки різним типам активностей, одними з яких можуть служити активістська або політична діяльність. Для деяких з ветеранів це відновлення свого кола людей з такими ж цілями та метою, або взяття реваншу вже на політичній або громадській арені.

«Ну, одна річ, яка для кожної людини, - це самореалізація; друга річ - це те, що є конкретне відчуття у мене, в моїх побратимів, що держава кудись не туди почала скочуватись за останній рік, і що може дійсно відбутися цей реванш». (P6)

«Це буде їхній період посттравматичного росту. Бо на війні у них був посттравматичний стан, відповідно якісь там депресивні стани, а коли людина повертається та активно залучається там в спорт, в проекти, якісь громадські ради, в державну службу, то вона раптово починає відновлювати свій статус, своє місце в цьому житті». (P1)

«Напевне об'єднання з однодумцями, з якими ми бачили, що можна успішно воювати на фронті, так само можна дійсно взявши з розумом професіонала можна змінювати країну, можна змінювати закони. Особиста мотивація, тому що там показали, що можемо, повернулись сюди, і чому ж тут не працювати в мирному житті на благо країни». (P7)

Зі слів респондентів можна припустити, що ветерани схильні долучатися саме до організацій чи партій, що створені ветеранами або мають у складі ветеранів, що створює більш комфортні умови для ефективної співпраці через однаковість досвіду.

«Це, в першу чергу, поінформованість, але ми такі люди, що ми не йдемо на заклик якихось невідомих людей; і всі завжди об'єднуються навколо людей, тому в ветер.. в Міністерстві ветеранів будуть самі ж ветерани, і тоді вони зможуть підтягувати людей з тих, з якими служили. В ветеранському середовищі я не знаю іншого механізму, коли люди пішли на якісь заклики, навіть якщо вони дуже прекрасні, але невідомих людей - ні. Ну, тобто свої до своїх ідуть, а по іншому ніяк. Тобто це або ветерани долучаються до тих організацій, які створені ветеранами вже, або це діють ветерани, тому що це система цінностей «свій-свій» вона». (P8)

2. Перешкоди та небезпеки ветеранів на шляху залучення до громадського активізму та політики в Україні.

Перешкоди та небезпеки залучення ветеранів так само ймовірні як й від інших громадян, що мають на меті брати участь в громадських організаціях чи політичній діяльності. Тим не менш є певні особливості участі ветеранів та ветеранок у громадсько-політичному житті України, однією з головних яку виділяли респондент є проблеми з психологічною реабілітацією військових після повернення з зони АТО. Якщо ветерани та ветеранки не отримують належного психологічного лікування можливі випадки погіршення стану нервової системи, що може призвести до злочинних, насильницьких дій зі сторони військових проти себе чи інших.

«Тут я думаю більш пов'язано з відсутністю психологічної реабілітації. Тобто у нас в Україні вже навчилися лікувати тіла, голови і душі - не навчилися. Тому багато людей дуже довго компенсує, компенсує свою травму, в тому числі

активною діяльністю, в тому числі може громадською там якоюсь, державною діяльністю, політичною. А потім в один момент вже просто оця межа наповнення, вона досягає свого верху і людина зривається... тому що у нас немає активної пропаганди, що до спеціалістів треба звертатися, що взагалом навіть цивільним людям в багатьох випадках потрібен психотерапевт, що це не страшно, що це не соромно, що ті ж антидепресанти - це не погано, це не просто тебе напихають тут ліками і таблетками, грубо кажучи, а що це необхідно. І тому от це мабуть найбільший ризик. Можливість зриву якогось». (P1)

«Результату, який очікується. Не завжди там щось відбувається за місяці чи за два. Тому що ветеран бачивши, пройшовши війну, пройшовши певні якісь бойові операції, дії, знав, що це скінчиться так або так, і все. В такому.. в такій діяльності потрібно працювати, вчитись, видумувати, спілкуватись, спільно з кимось діяти. Ну, це така трішки довша і на роки діяльність. Це може зупинятись, можуть опускатись руки і зневірятися - це самий більший ризик». (P7)

«Значить, ти там вже повоював, ну абсолютно виснажений психологічно; добре, ти повернувся там цілий-здоровий, ніщо в тебе не прилетіло. От мені особисто рік знадобився, щоб відновитися психологічно. Так багато хлопців і не вийшли з тої ями». (P6)

Отже, потрібно інформувати та створювати можливості для кожного військового, щоб сприяти повній реабілітації перед їх залученням до громадського активізму чи політики. Так само потрібно підключати можливості навчання для вмотивованих ветеранів та ветеранок, щоб вони мали можливість отримувати відповідні знання для участі в ГО чи політичних партіях.

«Створення на місцях дієвої служби, яка б інформувала кожного ветерана, який повертається про повний пакет послуг, який він може отримувати. З цим чомусь дуже-дуже важко. Ветерани практично не знають, що вони там можуть отримувати, на що там держава пішла на зустріч, чи що для них добре, завдяки тому що вони воювали. Ну, це таки, напевне, два найосновніші: соупакет і це інформування». (P7)

Ветерани на інтерв'ю зазначали декілька характеристик, що можуть знизити ризики перешкод ветеранів на шляху або під час громадської чи

політичної активності. Однією з них є репутація, високий соціальний статус, популярність чи видимість ветеранів та їх організацій у різних колах населення, а не тільки серед свого оточення. Саме через їх видимість, наприклад у медіа просторі, їм можуть надаватися переваги перед іншими ветеранами чи вони зовсім не стикаються з перешкодами у такого типу діяльності.

«...Тому мій приклад роботи з державними службами - нормальний, але я думаю, що це більше завдяки тому, що наша репутація уже говорить перед нами. От, тому це стало можливо». (P1)

Другою характеристикою є створення організацій чи участь у політиці в відносно не великих населених пунктах: деякі обласні центри, СМТ, села. Відповідно до розмірів міста чи віддаленості від мегаполісів, ця характеристика може підсилювати першу таким чином, що у ветеранів може бути велика мережа соціальних зв'язків у їх населеному пункті. Ця мережа може допомагати підтримувати гарну репутацію та видимість ветеранів, що буде призводити до зменшення ризиків в участі у політичній чи громадській діяльності.

«... в нас Рівне невеликий.. хоч обласний центр, але, в принципі, є можновладці, я їх знала до війни добре, і вони добре знали мене, і мені сказати слово «ні» вони не ризикували. Якщо я знала, що вони щось можуть зробити, то вони це робили». (P4)

З іншого боку видимість ветеранів навпаки може спровокувати небезпеку для їх життя. У двох ветеранів були випадки нападу та арешту через їх: громадську діяльність, активізм, націоналістичну позицію та участь в АТО. Респондентка 8 була заарештована до участі в бойових діях, а на Респондент 6 зчинили напад, який спричинив до довгого періоду реабілітації. Такі випадки відсторонюють активістів чи політиків від участі у громадсько-політичному житті країни.

«В мене був просто.. був напад на мене, в мене проблеми зараз лічного плану, я реабілітуюся... Мене в вісімнадцятому році намагалися вбити. Трошки більше року назад. ... Ну я думаю, що це через мою націоналістичну позицію, через участь в АТО». (P6)

«Під час Революції Гідності... я тоді очолювала організацію. Один з лідерів революції в своєму місті, в Луцьку, і я була арештована. Ось, я ходила з електронним браслетом, ну, і в період режиму Януковича там проти мене відкривали кілька кримінальних справ за.. саме за громадську діяльність, і це було звичайною справою протистояти міліції». (P8)

3. Образ ветерана АТО у засобах масової інформації.

У попередньому підрозділі дослідженнях було виявлено, що населення України не може визначитися зі своїм ставленням до ветеранів. Також у першому розділі було проаналізовано кількість ветеранів у восьмому та дев'ятому скликаннях до Верховної Ради. У восьмому скликанні було близько 20 ветеранів, більшість яких йшли депутатами від певних партійних рухів. Дев'яте скликання не відзначилось великою кількістю ветеранів у Верховній Раді. Таким чином можна припустити вплив позитивного або негативного образу ветеранів, що можуть відтворювати різні канали ЗМІ, до залучення їх до політичної діяльності в Україні. Доцільно запитати самих ветеранів про їх образ, який панує у засобах масової інформації та їх особисту співпрацю, які наслідки це має для них.

Думки респондентів розділилися на такі три типи, як зображені ветерани у засобах масової інформації останнім часом: 1) позитивний, 2) негативний; 3) позитивний або негативний, що залежить від статусу ЗМІ. Також двоє зі всіх опитаних ветеранів зазначали, що не дивляться телебачення через що в них обмежене бачення образу ветерана через інші канали ЗМІ, або взагалі таке бачення відсутнє.

Ті ветерани, що зазначали про позитивний образ ветеранів АТО у сучасних ЗМІ вказували на зміну з негативного, що відбулося не так давно. Минулий образ ветерани пов'язують з його «неповноцінністю», що не відповідав образу захисника або захисниці, а навпаки тих кого нам потрібно захищати й оберігати додатково. Також у ветеранів був власний досвід спілкування чи роботи з українськими ЗМІ й вони зазначали про позитивну сторону їх співпраці.

«В принципі зараз доволі не погано зображаються вони, тому що, якщо раніше там.. не знаю, там 17го навіть року, були ось у нас «ветерани, волонтери, хлопчики голі-босі», то зараз створюється більший такий образ захисників, сильних духом людей, з яких має брати приклад молодь, і наслідувати їх гідно. Тому це так трішки зросло в очах людей до чогось такого крутого, достойного. І я думаю, що це позитивно». (P3)

«В моєму баченні - позитивно. Ну, це те, з чим я стикаюсь, коли мені треба було дати пару інтерв'ю ...(не розібрати), круто... Ну, якщо брати ту сторону, з якою я працюю, то так. Я не вивчаю ці всі штуки, я не читаю газет, не дивлюся телевізор і так далі». (P5)

Другий тип зображення ветеранів, що було виділено - негативний, нещасливий, поганий. На думку самих ветеранів засоби масової інформації конструюють неправильний медіа посил, який спонукає на жалість до ветеранів. Також негативний образ впливає на зневажливе ставлення до ветеранів АТО, що повернулися й намагаються, робити зміни в країні поза фронтом або просто висловлюють свою думку щодо актуальних або нагальних питань. Відповідно до цього потрібно змінювати медіа посил на такий, що буде спонукати населення України, як мінімум до поваги до них особисто, свободи слова і думок, як максимум до повної підтримки військових на Сході України та відмови від будь-яких продуктів (культурних, технічних, їстівних, тощо) російського походження.

«Поганий, жахливий. Він ставиться до ветерана, як до якогось нещасного, мені здається, який там пішов на війну, от вернувся і його там доля жахливо висвітлена, як на мене. Я не знаю, хто це почав.. ну, типу медіа, яка викликає жалість. Це не добре... він не негативний, в тому плані, що ветеран - поганий, але він негативний як медіа-посил. Це абсолютно неправильно. Тому що почитаєш новин про ветеранів, і хочеться сказати: «повертайся оце живим», «бідні хлопці». Оце таку емоцію викликає.. або «нашо ти туди пішла?». Правильний медіа-посил - це було би коли ти читаєш інформацію про ветерана, тобі хочеться піти і завалити того ворога клятого, не купувати російські продукти, не слухати російську музику.

Ну медіа - воно має спонукати до якоїсь дії, до підтримки ветерана, а не до жаління. А то «бідні хлопчики, вертайтеся», «політики розпочали війну». (P8)

«Сильно змінилося. Докорінно змінилося. Після того, як почали повертатися ветерани і почали говорити своє слово, почали заявляти претензії... якщо раніше ми могли там написати якусь зраду в Фейсбуці і набрати купу репостів, і йшло якесь вирішення, або хтось щось, принаймні чуть-чуть, або боявся, або робив вигляд, що боїться; то зараз на це ніхто не реагує, тому що.. усі звикли до війни і перекрутують інформацію, і ще скажуть, ти чьо тут зраду розганяєш, іди звідси, в нас все харашо». (P4)

Троє з дев'яти ветеранів прихильники того, що образ ветерана АТО залежить від конкретних засобів масової інформації, що продукують новини чи рекламу про них. На їх думку цей образ залежить від наміру власників, що хочуть таким чином повпливати на громадськість, завдяки спеціально сконструйованим новинам. Відповідно до цього респонденти та респондентки розділяють ЗМІ на такі полярні категорії: проросійські негативні та проукраїнські позитивні. Респонденти не заперечують того, що деякі з ветеранів у наслідок ПТСРу та поганої психологічної реабілітації можуть мати психологічні зриви, що відповідно призводять до негативних, кримінальних та навіть небезпечних для фізичного здоров'я наслідків. Тим не менш на їх думку потрібно поширювати саме позитивний образ ветерана, який поєднує у собі: роль захисника чи захисниці українського народу, успішну кар'єру на або поза фронтом у різних галузях, що включає й громадсько-політичне життя в Україні.

«...більшість взагалі якихось зображень по ветеранам - це постери ці на вулицях, часто це було пов'язано з виборами, тобто «ти голосуй, а ми прикриваємо твою спину». Ну, то гарні постери, гарний посил. Дуже багато було стосовно «Ігор нескорених» Invictus Games. Це реально там і хороші фотосети, хороша якість фотографій, хороша ідея... Також є і негативний в деяких таких.. я вже й не знаю чи це назвати «медіа».. проросійські медіа, скажім так... відповідно медіа якісь пропагуючи це все дуже круте і потім виникає якийсь дисонанс, коли якийсь з ветеранів, що насправді не так часто, робить якийсь великий злочин, він дуже

поширюється там в медіа... частина навпаки каже, що атошники неадекватні, треба від них обмежитися, вони соціально небезпечні, непотрібно їх нікуди, тобто це ризиковано і так далі. Одностайності немає... Ну, через те, що долучилися декілька організацій, які активно пропагують те, що це герої, то трохи на позитив змінився». (P1)

«...періодично в той чи інший бік медіа починають використовувати, пробувати використовувати ветеранів. Тому що в нас немає незалежних ЗМІ, вони відсутні. Ну, і відповідно хто що замовив, той те і покаже. Якогось конкретного образу там, да, ось як на плакаті в Другу світову, що отак виглядає наш військовий, отак виглядає.. от типу такий він має бути в очах суспільства. Мені здається, що у нас цього, на жаль, в теперішній час немає». (P2)

«...негативне, ніж позитивне. Ми бачимо дуже часто в кримінальних новинах згадується слово «ветеран», «АТО», «зброя», «граната», «вибухівка», вивезені звідти з проведення.. Ну, тобто більш негативно, дуже мало позитивних прикладів показують. Не знаю, чи це замовлення власників ЗМІ, чи це дійсно так відбувається. Принаймні в моєму середовищі напевно.. не знаю, не дуже багато негативних персонажей. Звісно вони є, війна нікого не міняє, пішов на війну звичайно не ангелом, повернувся ще більшим не ангелом. Але варто, я думаю, більш популяризувати саме успішних ветеранів, яких, дякуючи Богу, є зараз немало. Бо якось трішки у нас негативний образ наразі є». (P7)

У другому розділі було розглянуто думки населення України щодо ветеранів АТО за допомогою аналізу масиву, який стосувався ветеранів АТО: довіри та ставлення до них. Таким чином було виявлено, що досить великий відсоток українців ставиться до ветеранів позитивно й хочуть їх бачити на різних рівнях політики в Україні. Також було визначено, що майже чверть з респондентів не можуть сформулювати свою думку про своє ставлення та довіру до ветеранів, про що свідчать велика кількість обрання відповіді «важко сказати». Ветерани ж у свою чергу вказували на ознаки набуті після фронту, які можна вважати позитивними для політичних та громадських діячів. Визначені ознаки відповідають протиставленню поширеного образу хабарництва та маніпулювання у владній сфері та громадськості. Відповідно

до цього визначено, що думка населення України про вплив ветеранів АТО залучених до громадсько-політичного життя узгоджується з думками опитаних ветеранів та ветеранок.

Наступним кроком було проаналізовано те, що різні канали медіа, які формують думку про ветеранів у респондентів - формують її у позитивний бік. Було помічено тільки, що преса можливо впливає більш негативно на ставлення до ветеранів серед інших ЗМІ. Опитані ветерани вважають, що образ ветерана в ЗМІ сконструйований не об'єктивно і залежить від політичних та громадських поглядів власників каналів ЗМІ. З цього можна припустити, що преса конструює більш негативний образ ветерана за інші ЗМІ.

Усі опитані ветерани мали досвід чи наразі приймають участь у громадсько-політичному житті країни. Опитані ветерани відповідали, що громадські організації є скоріш інструментом для того, щоб правильно на законодавчому рівні можна було допомагати ветеранам, їх сім'ям чи військовим у зоні АТО. Головною метою у залученні ветеранів до громадського активізму чи політичних процесів є відбудова України, як нової держави. Також вони зазначали, що це є спільною метою з чого можна визначити, що військові труднощі та небезпеки поєднують погляди ветеранів про Україну та стимулюють їх до активізму. За словами ветеранів та ветеранок, події бойових дій надають людям певні характеристики, такі як: рішучість, наполегливість, справедливість та стресостійкість. Додатково охарактеризовані ознаки були зображені схематично на Рисунку В.

Далі було розкрито проблему психологічної реабілітації ветеранів та їх родин в Україні та не достатньої інформації, яку вони отримують. Причиною звільнення від перешкод на шляху до громадської активності та політичної діяльності ветерани зазначали мережу соціальних зв'язків та відомість їх у своїх містах. Тим не менш публічність ветеранів, також може спричинити певні небезпеки, такі як напади за їх громадську позицію.

ВИСНОВОК

У ході дослідження було розроблено теоретичну базу для виявлення характеристик ветеранів АТО, що є залученими в громадські організації чи політичну діяльність. По-перше, теоретична основа дослідження включала у себе концептуалізацію понять пов'язаних з залученням ветеранів до громадсько-політичного життя в Україні, а саме громадська організація, політична діяльність та ветерани АТО. Відповідно до виділених концептів були відібрані та описані теоретичні джерела, що розкривають залучення ветеранів до громадських організацій та політичної діяльності у міжнародному контексті на прикладі Сполучених Штатів Америки та Хорватії. Описана література була обрана через ефективний або подібний досвід залучення ветеранів до громадсько-політичного життя. З огляду теоретичних джерел було визначено, що основними стимулами залучення до громадських організацій та політичної діяльності є: впровадження відповідного законодавства для підтримки ветеранів та їх родин або інших маргіналізованих груп населення, створення відповідних державних структур (наприклад, Міністерства у справах ветеранів), що будуть здійснювати та контролювати виконання цієї підтримки, та дії для припинення збройних конфліктів й відновлення функцій держави після закінчення бойових дій.

Опитування громадської думки населення України за травень 2019 року показало, що загалом населення України має позитивне ставлення до ветеранів й готове до того, щоб ветерани та ветеранки АТО залучалися до громадських організацій та політичної діяльності в країні. У свою чергу ветерани мають на меті вирішувати проблеми з якими стикаються різні категорії населення за допомогою участі в громадських організаціях та політичних рухах. Опитаними ветеранами було зазначено, що події війни формують у ветеранів характеристики, які є корисними для громадських та політичних діячів.

Хоча результати громадської думки вказали на те, що загалом ставлення населення України до ветеранів є позитивним, опитані ветерани та ветеранки

вважають інформацію, що надається ЗМІ, необ'єктивною та сконструйованою на основі поглядів власників каналів. За їх думкою позитивний образ ветеранів повинен поширюватися у ЗМІ.

За допомогою інтерв'ювання ветеранів та ветеранок АТО, які на момент дослідження були залучені до громадських організацій і політичної діяльності, було описано характеристики на основі їх особистого досвіду. Головними характеристиками мотивації ветеранів для участі у громадських організаціях та політичній діяльності є особистісні мотиви, що включають у себе впровадження організацій та законодавства для допомоги ветеранам і їх родинам. Іншою характеристикою є суспільні мотиви такі як закінчення війни та відтворення ефективного функціонування усіх систем держави.

Ветерани також визначили проблеми з якими вони стикаються. Основною проблемою є складності з психологічною реабілітацією ветеранів та їх родин, яка спричинена недостатньою обізнаністю лікарів чи неякісною системою інформування ветеранів або їх родичів про можливості реінтеграції. Було визначено, що публічність набута як результат участі ветеранів в громадських організаціях чи політичній діяльності може мати, як позитивний так й негативний вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Біла книга*. (2001). Брюссель: Комісія Європейських Співтовариств. Отримано з: https://pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf
- Білодід, І. К. (Ред.). (1970 - 1980). *Словник української мови: тлумачний словник української мови*. Київ: «Наукова думка». Отримано з: <http://sum.in.ua/s/ghromadsjkistj>
- Горбатенко, В. П., & Бабкіна, О. В. (2003). *Політологія: підручник*. Київ: ВЦ «Академія»
- ГО «Студена». (2016). *«За ВДВ!» («За ветеранів до влади!») проект підготовки ветеранів до держслужби*. Отримано з: <https://studena.org>
- ГО «Юридична сотня». (2018). *Біла книга: Аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх сімей в Україні*. ГО «Юридична сотня». Отримано з: <https://legal100.org.ua/analytics/bila-kniga-analiz-sistemi-derzhavnoyi-pidtrimki-veteraniv-ta-yih-simey-v-ukrayini/>
- Державна служба у справах ветеранів. (2019). *Перелік ВГО ветеранів війни та учасників антитерористичних операцій*. Отримано з: <https://dsvv.gov.ua/zvyazky-z-hromadskistyuspryyannya-rozvytku-hromadskoho-suspilstva/perelik-vseukrajinskyh-hromadskyh-ob-ednan-veteraniv-vijny-ta-ato.html>
- Верховна Рада. (1993). Закон України: *«Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»*. Київ. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
- Верховна Рада. (2013). Закон України: *«Про громадські об'єднання»*. Київ. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
- Марценюк, Т., & Квіт, А. (2019). *Без Броні: Залучення до громадського і політичного життя: шлях від військових перемог до особистих*. Київ: ГО «Студена».
- Міністерство оборони України. (17 вересень 2019 г.). *Кількість жінок у нашому війську за десять років збільшилась у 15 разів*. Отримано з:

<http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/17/kilkist-zhinok-u-nashomu-vijsku-za-desyat-rokiv-zbilshilas-u-15-raziv/>

Міністерство у справах ветеранів. (2020). Отримано з Міністерство у справах ветеранів: <https://mva.gov.ua/ua>

Рябчук, М. (2006). *Енциклопедія сучасної України*. Отримано з: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31976

Словник іношомовних слів. (2020). Отримано з: <https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%EE%EB%B3%F2%E8%EA%E0>

Центр зайнятості вільних людей. (2020). *Воїну - гідна праця*. Отримано з: <http://www.czvl.org.ua/blog/2019/09/26/1529/>

Шемшученко, Ю. С. (1998 - 2004a). *Юридична енциклопедія*. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана Отримано з: <https://cyclop.com.ua/content/view/1025/58/1/11/#10690>

Шемшученко, Ю. С. (1998 - 2004b). *Юридична енциклопедія*. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана Отримано з: http://leksika.com.ua/13201202/legal/gromadska_organizatsiya

Яблонський В. М., та ін. (2018). Громадське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку. *Національний Інститут Стратегічних Досліджень*.

Якименко, Ю. (2004). *Громадянське суспільство в Україні: Основні характеристики*. Київ: Центр Розумкова.

Fisher, S. (2005). Contentious politics in Croatia: the war veterans' movement. В С. М. Petr Kopecky, *Uncivil Society?: Contentious Politics in Post-Communist Europe* (pp. 70-88). Routledge.

Leitz, L. (2014). *Fighting for Peace: Veterans and Military Families in the Anti-Iraq War Movement*. Minnesota : U of Minnesota Press.

Ortiz, S. (2010). *Beyond the Bonus March and GI Bill: How Veteran Politics Shaped the New Deal Era*. New York: NYU Press.

- Selective Service System.* (2003). Отримано з :
<https://web.archive.org/web/20090507211238/http://www.sss.gov/induct.htm>
- Summerlot, J., Green, S.-M., & Parker, D. (2009). Student Veterans Organizations. In *New Directions for Student Services* (pp. 71-79).
- The Democrats and Veterans Direct Democracy Party. (2020). Отримано з:
<https://dvparty.uk/values/>
- Vacchi, D. (2012, May/June). Considering student veterans on the twenty-first-century college campus. *About Campus* (pp. 15-21).
- Veterano Hub. (2020). *Резиденти.* Отримано з:
<https://veteranhub.com.ua/residents>
- Veterans Coalition Party Of Canada. (2020). Отримано з:
<https://veteranscoalitionpartyofcanada.com>

Додаток А.

Таблиці розподілів громадської думки населення України щодо ставлення до ветеранів АТО залучених до громадської та політичної діяльності

Таблиця. А. 1

Думки українців щодо довіри до ветеранів АТО у політиці за гендерним розподілом

Скажіть, будь ласка, Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з наступним твердженням: Ветеранам АТО/ООС, які долучаються до політичного життя в країні, варто довіряти?	Чоловіки		Жінки		Разом
	Кількість	%	Кількість	%	%
Повністю погоджуюсь	186	20,70%	166	15,50%	17,40%
Радше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь	242	27,00%	304	28,40%	27,00%
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся	92	10,30%	118	11,00%	10,40%
Повністю не погоджуюсь	152	16,90%	161	15,00%	15,50%
ВС	225	25,10%	323	30,10%	27,10%
ВВ	19	2,10%	35	3,20%	2,70%
Разом	916	100,00%	1107	100,00%	100,00%

Думки українців щодо ставлення до ветеранів АТО за розподілом каналів медіа, що продукують інформацію про ветеранів й формують думку у населення (N=2021)

<i>Яке Ваше ставлення до ветеранів і ветеранок АТО/ООС?</i>	На основі телебачення		На основі преси		На основі радіо		На основі інтернету та соціальних мереж	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Однозначно позитивне	518	41,00%	93	48,40%	66	47,10%	190	40,10%
Радше позитивне, ніж негативне	366	29,00%	40	20,80%	34	24,30%	128	27,00%
Нейтральне	212	16,80%	35	18,20%	18	12,90%	87	18,40%
Радше негативне, ніж позитивне	51	4,00%	7	3,60%	11	7,90%	29	6,10%
Однозначно негативне	31	2,50%	7	3,60%	2	1,40%	10	2,10%
ВС	70	5,50%	6	3,10%	4	2,90%	25	5,30%
ВВ	16	1,30%	4	2,10%	5	3,60%	5	1,10%
Разом	1264	100,00%	192	100,00%	140	100,00%	474	100,00%

Думки українців щодо впливу залучення ветеранів АТО за гендерним розподілом

<i>На Ваш погляд, як вплине залученість ветеранів АТО/ООС до суспільно-політичного життя?</i>	Чоловіки	Жінки	Разом	
	%	%	Кількість	%
Потреби ветеранів будуть більше задоволені	24,00%	21,50%	458	22,70%
Потреби усіх категорій населення, включно з ветеранами, будуть задоволені	17,70%	11,90%	294	14,50%
Зменшиться рівень корупції у державі	13,90%	11,90%	259	12,80%
Покращиться оборонна здатність держави	13,10%	12,70%	260	12,90%
Силові методи вирішення питань стануть більш поширеними серед активістів суспільних та політичних рухів	7,20%	5,90%	131	6,50%
Більше зусиль буде спрямовано на вирішення збройного конфлікту на Сході України	19,10%	20,60%	403	20,00%
Нічого не зміниться	20,80%	20,10%	412	20,40%
ВС	21,30%	27,10%	495	24,50%
ВВ	2,70%	2,00%	47	2,30%

Додаток Б.

Таблиці зв'язків між статтю та думками населення України щодо ставлення до ветеранів АТО

Таблиця Б. 1

Зв'язок між довірою до ветеранів АТО у політиці та статтю респондентів (не об'єднанні відповіді)

<i>Не об'єднанні варіанти відповідей</i>	Значення
Хі-квадрат	0,008
V-Крамера	0,084

Таблиця Б. 2

Зв'язок між довірою до ветеранів АТО у політиці та статтю респондентів (об'єднанні відповіді)

<i>Об'єднанні варіанти відповідей</i>	Значення
Хі-квадрат	0,043
V-Крамера	0,057

Таблиця Б. 3

Зв'язок між ставленням до ветеранів АТО та статтю респондентів

<i>Зв'язок ставлення та статі респондентів</i>	Значення
Хі-квадрат	0,012
V-Крамера	0,075

Додаток В.

Схема основних характеристик залучення ветеранів АТО до громадських організацій та політичної діяльності

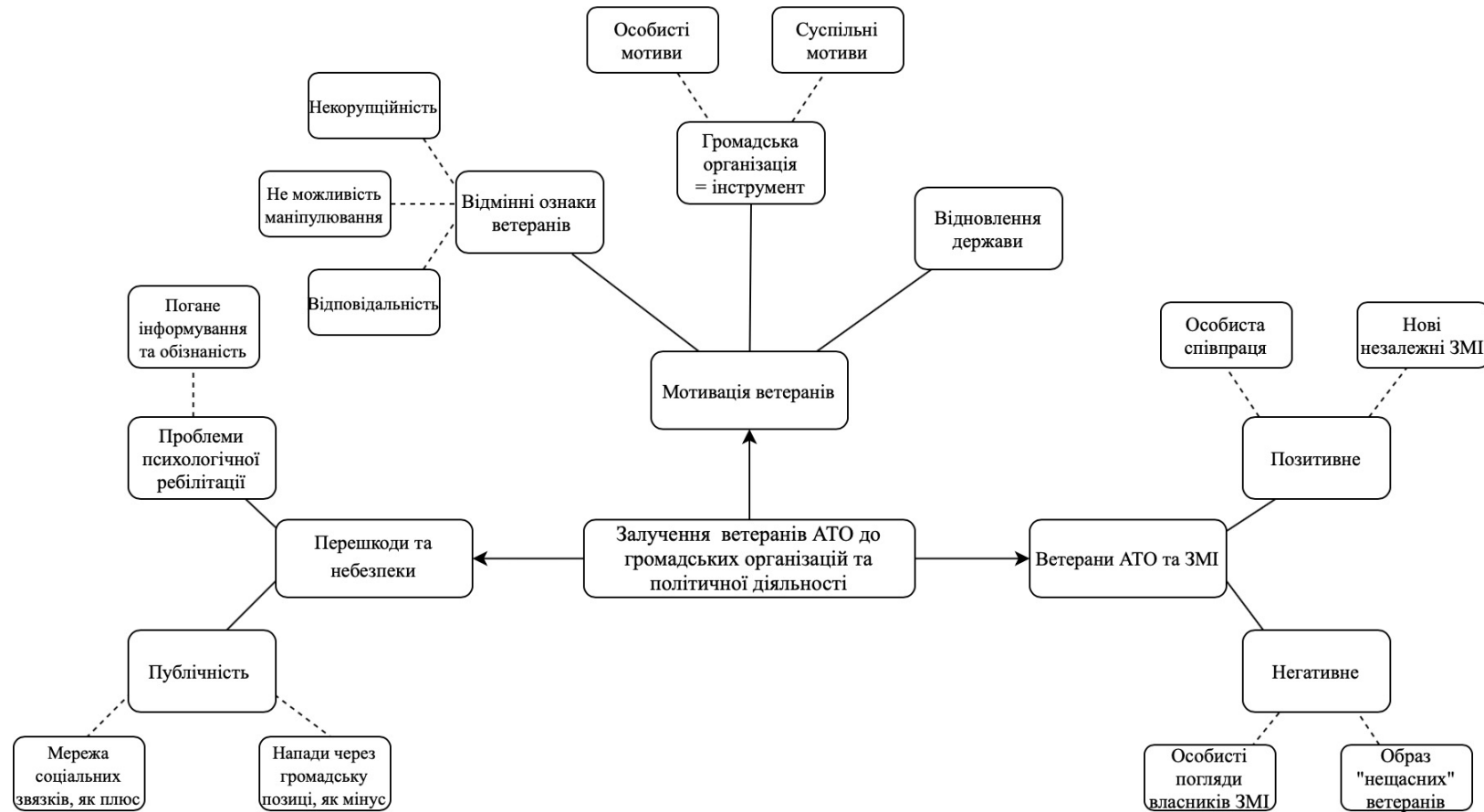

Рис. В. Залучення ветеранів АТО до громадських організацій та політичної діяльності

Додаток Г.

Запитання опитування омнібус КМІС за травень 2019 р. «Думки та погляди населення України». Блок W. Ветерани АТО/ООС

W1. Скажіть, будь ласка, повинні чи не повинні ветерани АТО/ООС бути залученими до політики?

Так, зокрема, до політики на державному рівні
Так, до політики місцевого рівня
Так, до політики і на державному, і на місцевому рівнях
Ні, не повинні
ВАЖКО СКАЗАТИ
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ

W2. Скажіть, будь ласка, Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся з наступним твердженням: Ветеранам АТО/ООС, які долучаються до політичного життя в країні, варто довіряти?

Повністю погоджуюся
Радше погоджуюся, ніж не погоджуюся
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся
Повністю не погоджуюся
ВАЖКО СКАЗАТИ
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ

W3. Яке Ваше ставлення до ветеранів і ветеранок АТО/ООС?

Однозначно позитивне
Радше позитивне, ніж негативне
Нейтральне
Радше негативне, ніж позитивне
Однозначно негативне
ВАЖКО СКАЗАТИ
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ

W4. Назвіть максимум три основні джерела інформації, на основі яких Ви сформулювали своє ставлення до ветеранів та ветеранок АТО/ООС? НЕ БІЛЬШЕ 3-Х ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Телебачення
Преса

Радіо
Соціальні мережі та інші інтернет ресурси
Особистий досвід спілкування з ветеранами і ветеранками
Сам(а) є ветераном АТО/ООС (власний досвід служби в АТО\ООС)
Маю ветеранів/ветеранок серед родичів і / або друзів
З розповідей інших людей
Інше (ЗАПИШІТЬ)_____
ВАЖКО СКАЗАТИ
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ

W5. На Ваш погляд, як вплине залученість ветеранів АТО/ООС до суспільно-політичного життя? **МОЖЛИВІ ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ**

Потреби ветеранів будуть більше задоволені
Потреби усіх категорій населення, включно з ветеранами , будуть задоволені
Зменшиться рівень корупції у державі
Покращиться оборонна здатність держави
Силові методи вирішення питань стануть більш поширеними серед активістів суспільних та політичних рухів
Більше зусиль буде спрямовано на вирішення збройного конфлікту на Сході України
Інше (ЗАПИШІТЬ)_____
Нічого не зміниться
ВАЖКО СКАЗАТИ
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ

Додаток Д.

Гайд для проведення інтерв'ю з ветеранами та ветеранками АТО

Дата проведення інтерв'ю:

Тривалість:

Інтерв'юер: Кулавіна Євгенія

1. Звернення до респондентів і респонденток, пояснення особливості анонімності. *Соціально-демографічний блок запитань*: стать, вік (без вказування прізвищ і регіону).

2. Ви є членом ГО та/або політичної партії?

Так	Ні
Розкажіть як ви долучилися до громадської/політичної діяльності: причини, мотивації, основні сфері діяльності і зацікавленості, <u>що хочете змінити?</u> (Які основні фактори вашого успіху?)	Чи думали про те, щоб долучилися до громадської/політичної діяльності
Які основні перешкоди для вас особисто для участі в ГО та/або політичних рухах і партіях?	Яку б політичну чи громадську ініціативу Ви б обрали і чому?
Чи маєте досвід співпраці з іншими ветеранськими організаціями, неветеранськими ГО і державою? Опишіть особливості і досвід співпраці з кожною з цих категорій.	

3. Чи варто ветеранам долучатися до громадської/політичної діяльності? Чому? В чому особливість і сила участі ветеранів?

4. Якими темами вони мають займатися? Якими уже займаються в Україні?

5. Що мотивує ветеранів до участі в політичних і громадських рухах? Чи є відсутність послуг або поганий доступ до них причиною для участі ветеранів у політичних та громадських рухах?
6. Яке ваше ставлення до нового Міністерства ветеранів? Які, на вашу думку, основні завдання та обов'язки Міністерства ветеранів (ваші очікування від Міністерства)?
7. Як збільшити залучення ветеранів до громадської/політичної діяльності? (інституційні і мотиваційні фактори успіху) -> що могла б зробити держава, зокрема, Міністерство ветеранів для цього?
8. Які небезпеки залучення ветеранів до ГО і політичних рухів і партій?
9. Як ви оцінюєте можливість радикалізації ветеранського руху в Україні? Чи це можливо? Чи вже відбувається? Як саме? Які наслідки для ветеранів і суспільства це може мати?
10. Як ви ставитеся до демократичних цінностей у суспільстві, зокрема, тих, що стосуються рівних прав і можливостей?
11. Як в українських ЗМІ зображені ветерани? Яка ваша думка про імідж ветеранів в українських ЗМІ?
12. Уявіть себе через 2 і через 5 років? де б ви хотіли себе бачити/чого досягти?

Додаток Е.

Приклад транскрипту інтерв'ю з ветеранами та ветеранками АТО

І - інтев'юєр (Євгенія Кулавіна).

Р1- респондентка.

Дата проведення: 28 травня 2019 року

Тривалість: 31 хв.07 с.

І: Отже, почнемо з першого питання. Чи є ви членом громадської організації або політичної якоїсь партії на даний момент?

Р1: Так. Я керівник громадської організації.

І: Добре. Тоді розкажіть, будь ласка, як ви долучилися до громадської організації. Які були причини чи мотивація для цього? Основні сфери діяльності, зацікавленості, що саме ви хочете змінити?

Р1: В 14му році я пішла добровольцем на війну. Там з часом стала командиром, створила свій підрозділ. Він уже десь за рік виріс до батальйону, тому мені були потрібні деякі юридичні ще підстави для оренди баз, для якихось оформлень документів. І в зв'язку з цим я оформила однойменну громадську організацію. І у нас на цю громадську організацію фактично оформлені там всі наші основні якісь майнові питання. Тобто наші оренди і такі загальні просто якісь.. Кошти в нас через громадську організацію не проходять, це і не потрібно, а от більшість - це просто майнове. Тим паче це можливість робити запити, регуляції якихось законів, якихось пропозицій. Ну тобто це більше швидше можливості, чим просто звертатись самотійно.

І: Добре. А які основні перешкоди для вас особисто для участі в громадській організації?

Р1: Особисто для мене - немає. Тому що я - керівник, то в принципі тут не може бути ніяких проблем.

І: Чи маєте досвід співпраці з іншими ветеранськими організаціями чи ветеранськими громадськими організаціями, або державними?

P1: Так. Загальне.. ми працюємо з усіма структурами, тому що на нас іноді приходять запити «чому такий поранений?». Іноді приходять запити на інформацію про наших загиблих, яких ми ховали. Іноді приходять якісь просто пропозиції якихось спільних проєктів, спільної реалізації там якихось акцій. І в принципі більшість все, що йдуть перемовини, то 95 відсотків так і справджується. Дуже мало що відсіюється. Це і ветеранські, і громадські.

I: А з державою?

P1: З державою взагалі у нас вийшло по-інакшому, тому що от щас у нас виникла така проблема, що мої люди почали.. через відсутність соціалізації в цивільне життя, почалась в нас хвиля самогубств, хвиля там алкоголю, хвиля якихось там навіть наркотичних вживань, в тому числі і серед людей. Хоча насправді хороші люди, нормально все, просто вони виявилися нікому не потрібні. І тому стало зрозуміло, що треба або якусь приватну, або щось аналогічне, створювати якусь структуру, і забирати їх туди. Тому що це люди від вісімнадцяти до шестидесяти, але вони вже не уявляють своє життя якось по-інакшому, вони багато хто поєднали життя в нас з медициною, в нашому підрозділі. Тому цього.. цієї осені я звернулася в Дніпровську раду, провела перемовини, провели ми.. ну, я подала проєкт по створенню нового підприємства державного комунального прибуткового, і пройшла всі тендери, комісії я.. Створили ми підприємство, потім виграли бюджетний фонд і в нас зараз уже 13 людей, я забрала з фронту, вони працюють в нас інструкторами з домедичної допомоги. То у нас взагалі все підприємство кваліфікується на інструктора з домедичної допомоги, а навчаємо ми всі категорії працівників міста, які б мали це вміти: вчителі, муніципальна варта, пожежники, там рятувальники, коп, водії трамваїв, водії метро, консьєржі в метро, грубо кажучи. Всі-всі-всі спеціальності. Це фактично в нас іде в місті вісімдесят тисяч працівників. Зараз ми їх всіх по черзі навчаємо. І люди як раз таким чином адаптуються, соціалізуються, тому мій приклад роботи з державними службами - нормальний, але я думаю, що це більше завдяки тому, що наша репутація уже говорить перед нами. От, тому це стало можливо.

I: Дякую. Чи варто ветеранам долучатися до громадських чи політичних.. діяльності взагалі?

P1: Моя думка, що так. Потрібно активно долучатися.

I: А чому ви так вважаєте?

P1: Тому що ветерани - це уже нова каста населення, яка має певні ідеологічні принципи, яка не може поступитися їм, загальне через те, що вона має з усіма уже спільні цінності. Тобто я можу бути з іншими ветеранами і взагалі різними людьми, але у нас є спільна цінність - Україна. І тому навіть якщо ми будемо категорично різні, співпраця буде виходити. Ці люди трохи менше компромісні і трохи менш схильні до якихось корупційних дій, тому що вони просто уже поклали велику ціну, вони не хочуть це просто так пустити на смарку.

I: Чи ви вважаєте, що у цьому є сила ветеранів саме в громадських організаціях?

P1: Я думаю, да. Навіть якщо в людини щось не буде надто багато виходити, треба розуміти, що це в тому числі і соціалізація ветеранів, і їхнє повернення. Чому? Тому що вони раптово стали потрібними. Це буде їхній період посттравматичного росту. Бо на війні у них був посттравматичний стан, відповідно якісь там депресивні стани, а коли людина повертається та активно залучається там в спорт, в проекти, якісь громадські ради, в державну службу, то вона раптово починає відновлювати свій статус, своє місце в цьому житті. Тому це дуже необхідно.

I: А якими взагалі темами ветерани займаються по (погано чуто) в організації чи в політиці.. в політичних партіях?

P1: Загально тут якось.. неможливо узагальнити. Тому що сфери абсолютно різні від бізнесу до реформування якихось структур, до, наприклад, там наведення ладу в себе в місті. Тому що багато було таких.. неефективного використання цільових коштів, а от тепер з децентралізацією є набагато більше можливостей подавати різноманітні проекти, наприклад, будувати дитячі майданчики, і подавати такі проекти для держфінансування. Тому тут в принципі кожен на місці вже робить те, що вважає самою актуальною проблемою.

I: А є щось таке, чим ще не займаються, але могли би займатися ветерани?

P1: Мабуть трохи в держуправлінні мали б. Чому? Тому що здебільшого як.. перший рік на війні.. не було військових на війні. Були люди там.. шеф-кухарі, актори, режисери, там телеведучі, лікарі там, наприклад, працівники

обслуговуючого персоналу. Тобто абсолютно різні категорії, військових серед них не були, а більшість для державної служби потрібна ще й освіта. І вони її банально за ці п'ять років ще не встигають здобувати, тому що навіть якщо людина пробула тільки 14й рік на війні, ось ще чотири пройшло - це недостатньо для отримання освіти. І тим паче мало хто після війни наважується зразу йти в університет. За звичай це навпаки так через років три приходить. Тому нові спеціалісти в нас будуть трошки пізніше, бо вони ще так виростають.

I: В мене знайомий на психології навчається, зараз теж на третьому курсі. А що мотивує ветеранів до участі в політичних чи громадських рухах, як на вашу думку?

P1: Бажання щось змінити, неприйняття теперішньої системи. Коли ти на війні знаходишся, в тебе дуже такий, можна сказати, вузьконаправлений зір. Ти рятуєш себе, рятуєш своїх близьких, намагаєшся вижити. Тобто людина дуже сконцентрована на ось одних речах, вона поступово абстрагується від того, що відбувається у цивільному житті. Вона повертається, і дуже ріже очі насправді. Якісь такі проблеми, до яких вже всі звикли, і ветерани їх бачать насправді найбільш яскраво. Тому ясне діло, що в багатьох виникає бажання це змінити.

I: Чи є відсутність послуг або поганий доступ до них причиною для участі ветеранів в політичних або громадських якихось.. є якісь саме..

P1: Так, ну тут я можу навіть свій кейс сказати, що в мене в зв'язку з травмою і інвалідністю абсолютна відсутність доступності скрізь, де тільки може бути. Тому мене це так, м'яко кажучи, активно підштовхує до того, що гаразд я маю свій голос, мене знають багато, якщо я піднімаю якісь процедури, швидко вирішується це питання. А що робити тим людям, що живуть в селі? І нашим військовим, що живуть в селі? Цивільним, які вже мають інвалідність багато років? Ну, тобто без.. нас без (не зрозуміло) як такої немає, а це дискримінація для великої верстви населення. Тому що це факт, що з ста відсотків, 52 відсотки людей маломобільні, в тому числі люди з валізами, старші люди, це там мами, батьки з візочками, це люди з інвалідністю. Ну, тобто дуже багато категорій, а права їхні взагалі не враховуються. Якщо говорити про ситуацію з ветеранами, там ще більш запущено, тому що це тільки.. нова річ, там ще всі навчаються, дуже багато помилок в такій загальній соціальній політиці, але насправді це вже хоть трошки виправляється. І починається уже створення

послуг от як би вони мали бути. І для вете.. ну, не потрібно придумувати якийсь велосипед, є міжнародні з інших країн уже успішні кейси, там і США, їхні центри обслуговування ветеранів, де все знаходиться в одному місці. Тобто люди прийшли і змогли в одному будинку або майже в одному будинку вирішити всі свої питання. Як і майнові, так і якісь речі стосовно своїх документів, так і реабілітація. Ну, тобто це дуже необхідно. Оці центри для громадян, які створилися, по обслуговуванню, там де паспорти тепер видають, довідку, - це взагалі крута штука, просто шкода, що вони ще не скрізь є.

I: А саме які проблеми можуть виникнути у ветеранів з доступом до.. до вступу до політичних партій чи якихось громадських організацій? Чи таких немає зараз?

P1: Ну, в принципі, для вступу в партію, наприклад, не такі вже й великі вимоги. По-перше, там не потрібна ж вища освіта. Це вже багатьом дає можливість не дуже-то, я б сказала би, що регулюється якось попередні ув'язнення, я ще не бачила таких обмежень. Якщо там дійсно відкрита справа, то так, навряд чи візьмуть. Далі.. ну, в принципі, там майже насправді параметрів немає. Я думаю, тут більші вимоги до держуправління, більш такі жорсткі. Тому що там є і питання освіти, і питання ув'язнення, і питання взагалі там зв'язку з Росією, в тому числі. Навіть якщо людина до війни там була, проживала, має родичів, такі речі виникають..

I: Я зрозуміла. Дякую. А яке ваше ставлення до нового Міністерства ветеранів?

P1: Ну, поки що більш нейтрально. Надіюсь, що буде позитивно. Не можна ще судити, тому що вони тільки почали роботу, ще тільки рік буде набиратися кадри, взагалі хоч трошки проводитися в норму якісь документи, інші структури. У нас же ж по факту всі послуги, які мали б надавати Міністерство ветеранів, брали на себе 22 інших відділа. І тому треба кожному тепер відділу передати на них всі ці (не зрозуміло), а їх потрібно ще прийняти. Я просто розумію, що це питання не швидко.

I: А які ваші взагалі очікування від Міністерства? Що на вашу думку може бути основними їх завданнями чи обов'язками?

P1: Основні завдання мабуть в їхньому плані - це протокольність. Тому що зараз вирішення однієї і тієї ж самої проблеми в Франківську, в Чернівцях і в Львові, і в Києві, будуть різні. І більшість на вибір місцевих спеціалістів. Тому

тут важливі протоколи. Як все по черзі має відбуватись подача документів там кудись, як мають подаватись документи на реабілітацію, які там пріоритети, які там пільги, чи виконуються скрізь пільги. Оце така от просто річ, яку треба централізувати Міністерству ветеранів. Я думаю, що вона покращиться. Покращить те, що є.

I: Добре. Дякую. А як збільшити залученість ветеранів до громадської чи політичної діяльності?

P1: Мабуть просвітницькою діяльністю тих ветеранів, які вже вступили. Тому що у нас починається така річ, як.. ну, мочілово, скажем так, тих, хто йде в політику, починають.. і хтось сміється, хтось зневажає, хтось каже «все, ти як людина для мене втрачений, побратим». Ну, тобто люди кидаються в крайності. Вони думають, що там все так погано, що там взагалі немає адекватних. І тому дуже тяжко відбитися. Хто трошки послабше і хто ще ніколи не відбивався від таких масових нападок, то він не відіб'ється. Наприклад, також свій кейс можу навести, дуже було багато різних недовольств, що ми створили підприємство в Дніпрі, яке от займається. Хоча хороша робота, вигідна усім, фінансування раціональне, тобто нічого лишнього.. ну, по факту є декілька підприємств по Україні, які вообщі нічого не роблять, взагалі просто. Я не знаю чим вони займаються абсолютно не зрозуміло. А в нас при меншому фінансуванні ефективність просто величезна. І от все рівно були незадоволені, все рівно свої же ветерани в тому числі, там волонтери починали таки трошки тиснути, мочити. Але мене це не лякає, бо я вже вмію відбитися. А хтось, хто ще недосвідчений, то він може звісно передумати, і це (не зрозуміло).

I: Може якісь мотиваційні фактори можна назвати в яких ви можете.. як залучати ветеранів до політичного життя?

P1: Мотиваційні фактори? Це як розуміть?

I: Ну, якісь..

P1: Яка мотивація для ветерана йти?

I: Так. Чим можна зацікавити ветеранів?

P1: Можливістю щось змінити, можливістю покращити своє життя та своїх близьких. Тому що якщо робити якісь державні програми, явно буде взагалі збільшуватись якість населення.. для проживання населення. Далі.. з такого.. Можливість самореалізуватись - це також для багатьох важливо. Можливість бути в соціумі, пов'язаними з соціумом.

I: А що саме може зробити держава чи саме це ж Міністерство ветеранів для залучення більшості ветеранів до громадського та політичного життя?

P1: З того, що реально, мабуть, квоти. Якісь квоти, звісно по конкурсу все, але.. так само, як у нас зараз по Парламенту є квоти для жінок, так само в деякі структури, де ветерани реально потрібні, наприклад, Міністерство оборони, Міністерство ветеранів, в тому числі Міністерство охорони здоров'я, там звісно було б чудово просто квоти нам.

I: Зрозуміла. Дякую. А які небезпеки залучення ветеранів до громадських організацій, може бути, чи політичних партій, на вашу думку?

P1: Тут я думаю більш пов'язано з відсутністю психологічної реабілітації. Тобто у нас в Україні вже навчилися лікувати тіла, голови і душі - не навчилися. Тому багато людей дуже довго компенсує, компенсує свою травму, в тому числі активною діяльністю, в тому числі може громадською там якоюсь, державною діяльністю, політичною. А потім в один момент вже просто оця межа наповнення, вона досягає свого верху і людина зривається. Якби це просто відбулося б.. ну, громадянин живе собі там, працює, то на це б не так звернули увагу. Коли людина знаходиться на якійсь високій соціальній позиції, ясне діло, що це будуть там.. дуже багатьом помітно, багато буде обговорень. І це ще тільки погіршить людині можливість виходу з цієї ситуації. Часто буває, що людина наче таки тримається, і проходить рік і два, а потім відбувається якийсь.. злочин, наприклад, вчинила. Все оце не просто так, тому що у нас немає активної пропаганди, що до спеціалістів треба звертатися, що взагалом навіть цивільним людям в багатьох випадках потрібен психотерапевт, що це не страшно, що це не соромно, що ті ж антидепресанти - це не погано, це не просто тебе напихають тут ліками і таблетками, грубо кажучи, а що це необхідно. І тому от це мабуть найбільший ризик. Можливість зриву якогось.

I: Я зрозуміла. А як ви оцінюєте можливість радикалізації ветеранського руху в Україні?

P1: Насправді у нас рух уже радикалізований, але потрібно розуміти, що під час війн по-іншому і не буде. Тобто коли уже війна завершиться з нашою перемогою, бо по-іншому ніяк, то тоді уже потрібно буде.. ну, сам градус впаде. Тому що не буде такого великого ворога і все трошки розпорошиться, вже будуть всі боротись на місцях. Хтось з якоюсь несправедливістю, хтось з якимись проектами, хтось там з якимись забудовниками без документів, вирубкою ліса.. ну в общем, багато питань таких, де це можна робити. Тоді градус впаде, а зараз він такий й буде, я думаю, що навіть буде більш рости.

I: А які, на вашу думку, наслідки може радикалізація.. саме наслідки для ветеранів чи взагалі для суспільства.. може там. Як це може бути?

P1: Ну, тут потрібно розуміти, що може бути факт явища Овертона. Ви знайомі з ним?

I: Я, ні.

P1: Ну, як це коротко так описати.. чи є от.. До прикладу, починають якісь речі.. спочатку якась річ вона непопустима, отже вона повністю непопустима, починається обговорення, наприклад, там педофілія, скажімо так. Це абсолютно непопустима річ, починається обговорення стосовно того, що судячи по всьому педофілами там народжуються, ними не стають, ними народжуються, тому вони не можуть це контролювати. Тобто якісь згубні явища ми поступово в маси говорити думку чисто самих людей.. от отак, отак і отак. До цього підключають декілька вчених, наприклад. Вчених, відомих людей, які говорять «так, дійсно, науково підтверджено, що педофілами народжуються, ними не стають, вони це не контролюють». Потім до цього підключається медіа і ось уже через якийсь етап це все явище уже не категоричне, а це явище уже сприймається як несприятливе, але відносне. І потім з часом воно може відноситися до абсолютного позитиву, наприклад, на цьому ж самому явищі активний приклад.. Зеленський, зараз нинішня ситуація по Зеленському, тому що як.. в 14му році, коли відбувалися такі.. це дуже відомі аналітики в принципі говорять, це не така широка думка. В 14му році, коли відбувалася вся тільки війна, неможливо було під час війни категорично пропагувати, що влада погана, влада не справляється, навіть якщо вона така й є. Тобто це краще було втручатися до громадських рад, змінювати.. відповідно в тому числі через «Слугу народа» була пропаганда висміювання, що влада погана, висміювання негативних якостей, а для них вони там робили.. ну,

більшість знущалися там, наприклад, з якихось речей недопустимих, яких в європейських країнах не було б.. знущатися з картавості того ж там Парубія, то це з речей, які абсолютно недопустимі. Пройшов рік, почали це дивитись, почали звертати увагу і це з явища такого «фу» і «недопустимо», ставало поступово звичним. Потім додалось.. серіал «Слуга народу», ну, це.. це зрозуміло всім, що це була політична агітація (не зрозуміло) чи там трьохрічна. Відповідно почали показувати, що самі дії серіалу, я там не сильно дивилася, но також була і радикальність стосовно розстрілу попередньої влади, стосовно того, що там в багатих все забрати, біднякам все віддати. То такі якісь певні парадоксальні речі відповідно до них вже почали схилитися. Тобто людям, які чимось не реалізовані і відчують себе некомфортно в цьому житті, вони.. їм не подобається нинішнє життя, їхня якість життя, то вони почали до цього схилитися. І потім, коли вже був етап набору в Зе-команду, це ж не просто так використовували риторику, що «ми зробимо їх разом», «ми зробимо це тільки разом», тому що це в тому числі перенос відповідальності. Зараз оці всі обговорення, якісь опитування, референдуми загальні, референдуми у нас взагалі не дозволені, це дуже дуже великий ризик. Тому що той же референдум про Росію буде виставлений з часом, що наприклад референдум покаже, що 60 відсотків за якусь регуляцію відносин з Росією, хоча ми всі відносини з Росією вже перервали в принципі за того, то вони почнуть діяти в цьому напрямку. І буде це війна не уже керівника, який безпосередньо прийняв рішення, який взяв за це відповідальність, це буде спільна відповідальність, тому що населення це вибрало. Тому отак ці всі явища починаються від якихось речей неприйнятних для кожного до повністю прийнятних і заохочуваних. Оце саме явище вікно Овертона. По цьому явищу ще також в 70х роках почала пропагуватись думка, що.. ну, тут до речі я до цього гарно ставлюсь, просто що воно в такому самому явищі якраз розпочалось. Що ЛГБТ люди, відповідно, що вони такими народжуються, що це йде генетично зумовлена річ. Спочатку там до цього ж дуже радикально ставилися в світі, в деяких країнах вішали, в деяких країнах знущалися. Відповідно з часом долучивши різних науковців, долучивши громадськість, вдалось перебороти це, вдалось досягнути того результату, що зараз це у таких, наприклад, великих країнах проєвропейських воно вже прийнятно, нормально прийнятно.

І: Але я не зовсім зрозуміла, які у нас саме для ветеранів радикалізація.. чи для суспільства, населення.. просто ми обговорили це явище.. так саме як..

P1: Просто тут може також піти по оцьому напрямку, може обраться якийсь занадто радикальний профіль. Тобто я чула таку риторику серед деяких ветеранів, що цивільні - погані, позбавити їх прав голосу потрібно, не долучати до якихось цих загальних управлінських речей потрібно, повинні тільки ветерани, тому що вони заслуговували це все кров'ю. І оце така думка поступова, я скажу так, поширюється. Плюс до всього в цілому там.. поширюється обмеження ряду прав громадян. І з цього я не думаю, що щось добре вийде.

I: Дякую. А як ви ставитесь до (не зрозуміло)демократичних цінностей у суспільстві зокрема тих, що стосуються рівних прав та можливостей, ну, я так зрозуміла..

P1: Я зависла і прослухала питання. Повторіть, будь ласка.

I: Як ви відноситесь до демократичних прав, там рівних прав чи можливостей у суспільстві?

P1: Абсолютно позитивно, тому що незалежно від того які має особливості людина, це навіть не назовеш особливостями.. незалежно від того якої статі людина народилась, якого віку, якої раси, якої національності, яких захоплень, яких особистих там бажань.. все, що в межах законодавства там і не порушує права інших людей не може бути порушено. Я - позитивно.

I: Добре, декілька ще питань залишилося. Як ви бачите в ЗМІ зображення ветерана зараз?

P1: Ну, більшість взагалі якихось зображень по ветеранам - це постери ці на вулицях, часто це було пов'язано з виборами, тобто «ти голосуй, а ми прикриваємо твою спину». Ну, то гарні постери, гарний посил. Дуже багато було стосовно «Ігор нескорених» Invictus Games. Це реально там і хороші фотосети, хороша якість фотографій, хороша ідея. Багато було і в «Переможці». Це соціальний мультимедійний проект, на якому люди бігають марафони для того, щоб зібрати кошти. Ну, я просто один із фандрейзерів цієї організації. То там також.. так як це було на платформі телеканалу, то там пропаганда була хороша, багато людей звернуло свою увагу до цієї проблеми, в принципі позитивний окрас. Також є і негативний в деяких таких.. я вже й не знаю чи це назвати «медіа».. проросійські медіа, скажім так, (не зрозуміло). То ясне діло, що негативне висвітлювання, або таке точно зрада, все пагано

I: А яка взагалі ваша думка про імідж ветеранів українських саме..

P1: Ну, також дуже така полярна. Тому що з одного боку деякі активно вірять тільки в те, що всі - котики, всі - крути.. ну от як колись.. грубо кажучи, «принцеси не какають», оце так само ветерани не роблять нічого поганого. Тобто це не люди, це якісь далекі явища, вони там з зброєю рятують на війні, але ніхто не розуміє, що це звичайні люди, які мають свої проблеми, особисті проблеми, вони з ними стикаються, і там різне може бути. Так само я б не сказала, що йдуть на війну тільки хороші люди, або тільки погані люди. Йдуть різні люди, з різних речей, з різних якихось стимулів. Хтось там.. хтось не має де себе реалізувати, хтось хоче бути.. бажає бути героєм, деякі йдуть реально гинути, то вони не бачать себе в цьому житті, вони от хочуть загинути героями. Хтось так через те, що немає активного якогось підробітку, вони навчаються, і проходять навчання й службу. Люди дуже-дуже різні і через це думка розсіюється, відповідно медіа якісь пропагуючи це все дуже круте і потім виникає якийсь дисонанс, коли якийсь з ветеранів, що насправді не так часто, робить якийсь великий злочин, він дуже поширюється там в медіа. І так всі шоковані, вони не можуть це прийняти, як так відбулося, тому що ми йому вірили, ми йому їжу пересилали, якісь речі, а він такий ай-я-яй. Хоча це людина. І деякі навпаки починають випробовувати. Там ледь не до того, що злочин зробила, гора з горой, байдуже, тобто немає підпадати ні під якої відповідальності. Це от дуже таке мудрується. А частина навпаки каже, що атошники неадекватні, треба від них обмежитися, вони соціально небезпечні, непотрібно їх нікуди, тобто це ризиковано і так далі. Одностайності немає.

I: А змінився взагалі імідж за останні роки ветеранів в українських ЗМІ? Раніше..

P1: Ну, через те, що долучилися декілька організацій, які активно пропагують те, що це герої, то трохи на позитив змінився.

I: Я зрозуміла. Отже, в мене останнє питання. Уявіть себе через два роки і через п'ять. І де би ви хотіли себе бачити, відчувати себе (не зрозуміло).

P1: Скоріше за все, що я буду займатись політичною діяльністю. Тому що тих проектів, які я роблю, вони вирішують питання на місці, вони не вирішують питання загальноукраїнського масштабу. Ті підприємства, які я створила, вони вирішують питання у місті Дніпро, але не має воно бути тільки у місті Дніпро. Ці заклади мають бути скрізь. Це ідеальна можливість і ветеранів

соціалізувати і якимось їх адаптувати. І це дуже-дуже якісні працівники, які вміють це робити. Не просто там (не зрозуміло), а насправді це нічого не означає. Вони це реально вміють. І от це стосується всього: і реабілітації правильних, і якихось таких.. банально вшанування пам'яті. Тому я все ж розумію, що потрібно йти вище і робити зміни вище.

I: Дякую. І ще я забула, щоб ви назвали свою статтю і вік на початку інтерв'ю ще

P1: Жінка, 23 роки

I: Дякую